

OPERATION OYSTER

Sinterklaasbombardement

De dag dat Eindhoven zijn hart verloor

6 december 1942

Inhoud

De dag dat de stad
zijn hart verloor

5 inleidend verhaal

Eenzaamheid
was wat er
overbleef voor Jan

12 Jan Jansen

Het vliegtuigje van
Sinterklaas werd nooit
meer teruggevonden

20 Ton van der Heijde

Fluitende oren
en altijd bang

26 Lies van
den Broek-Duijts

De fantasie van
de 11-jarige Jeff

34 Jeff Haneveer

Dikkies ledikantje
stond nog weken
op het puin

42 Marietje, Rien en
Narda van de Voort

Vader zat in een
kuil, moeder onder
het biljart

50 Wim Kuijpers en
Tiny Kuijpers-van Loon

En toch heeft hij nog
elk jaar Sinterklaas
ingehaald

56 Marie-Therèse
en Elsje Meerhoff

Mama, er vallen
allemaal mannetjes uit...

64 Corrie Wijtmans-van
Hal en Jo de Wit-van Hal

Voetballen met
de pet van een SS'er

74 Wisse Dekker

De drummer werd
twee dagen later
teruggevonden

80 Tom Aarts

Een dodemansrit,
dwars door de
brandende stad

88 Piet Stoutjesdijk

Je wilt eigenlijk maar
één ding: zo snel
mogelijk naar huis

94 Hendrik Schellens

Gek op vliegtuigen en
voor de duvel niet bang

102 Kees en Ans Rijken

Burgerslachtoffers

109

Colofon

110

Dankwoord

111

Voorwoord

Detail van het Oyster-monument gemaakt door Eindhovenenaar Peter Nagelkerke.
foto: Irene Wouters

Bij de Lichttoren, het voormalige Philipsfabrieksgebouw in het hart van Eindhoven, is op 6 december 2011 het Oyster-monument onthuld.

De sculptuur van de hand van de Eindhovense kunstenaar Peter Nagelkerke toont diezelfde Philips Lichttoren in een verwoest oorlogsdecor. Een beeld gebaseerd op herinneringen, documenten, foto's en films over zondag 6 december 1942.

Die sinterklaasmiddag rond half één werd de stad opgeschrikt door het aanzwellend geronk van vliegtuigmotoren. Harder en omvangrijker dan tot dan toe ooit was gehoord. Een kleine honderd geallieerde bommenwerpers vlogen laag aan. Doel: vernietiging van de fabrieken van Philips aan de Emmasingel en op Strijp S. Want daar werd geproduceerd voor de Duitse oorlogsindustrie. De naam van de geallieerde operatie: Oyster, ofwel Oester. Binnen een half uur was het voorbij. De

Philipsfabrieken raakten zwaar beschadigd. Maar ook woningen, winkels, delen van straten en cafés werden vernietigd. Ruim honderdvijftig dodelijke slachtoffers vielen er. Inclusief Duitse militairen bij een afweergeschut op een Philipsgebouw aan de Willemstraat en de bemanningen van vier in Eindhoven gecrashte vliegtuigen. Het dodental onder de Eindhovense bevolking: 135. Maar van veel meer mensen werden die dag de levens geraakt. En dat is voor velen tot de dag van vandaag voelbaar.

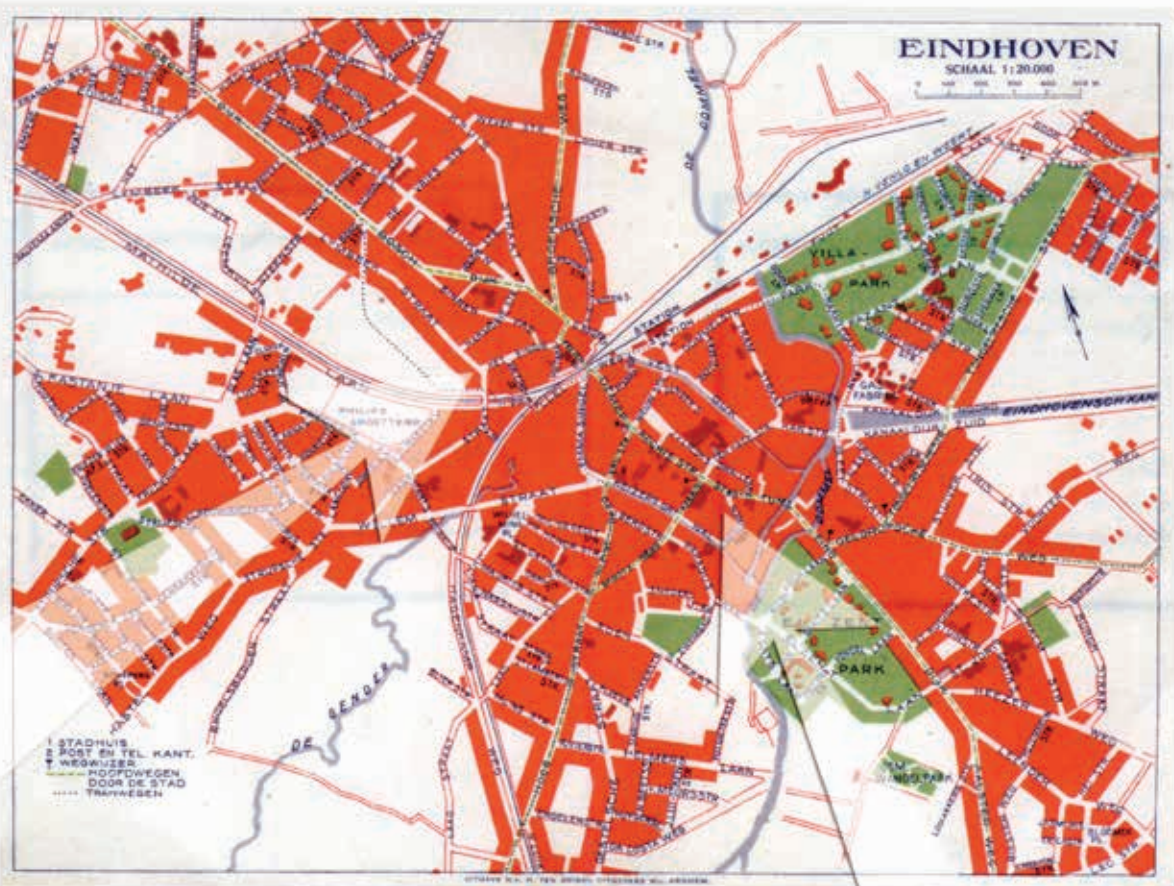
In de sokkel van het Oyster-monument zijn de namen van de dodelijke slachtoffers voor eeuwig verankerd. En voor hen en allen die hen niet willen vergeten is ook dit boekje. Een greep uit de verhalen en herinneringen die samen een bescheiden, geschreven monument vormen en die een inkijkje geven in die dag waarop 'de stad zijn hart verloor'.

Sinterklaasbombardeмент

Stadsplat-tegrond uit de jaren '30.

De vliegtuigen die Strijp S als doel hadden, vlogen de stad binnen vanuit het zuidwesten.

De vliegtuigen die hun bommen op het Emma-singelcomplex wilden laten vallen, kwamen uit het zuiden.

bron: RHCE

De dag dat de stad zijn hart verloor

Er is een film van gemaakt. Van het bombardement op de Eindhovense Philipsfabrieken op zondag 6 december 1942. De 'Operation Oyster', die onder commando stond van de Britse Royal Airforce.

De cameraman vliegt mee in het tweede vliegtuig, een Mosquito. Een nieuw, licht en snel vliegtuig van Engelse makelij. In het kielzog van de Mosquito's vliegen de grotere bommenwerpers: Bostons en Ventura's. Een aanvalsfornatie van in totaal 92 vliegtuigen. Angstaanjagend laag en dreigend scheren ze over zee, dan over het land, de akkers, de velden, de boomtoppen en tenslotte vliegen ze op de fabrieksgebouwen op Strijp S en de Emmasingel aan. Zo laag vliegen ze, dat ze moeten

optrekken om niet tegen de fabrieken aan te vliegen. En omdat ze zo laag vliegen, zien en horen de Duitsers met hun afweergeschut ze pas op het laatste moment aankomen.

En de commentaarstem vertelt. Over de spectaculairste *'low level raid'* tot dan toe; over *'the famous Philips radio-works'*, de grootste radiofabriek van Europa, die werkt voor de Nazi's en over hoe *'de meest fantastische airforce ter wereld die fabriek binnen enkele minuten in de as legt'*. Daarmee *'een enorme slag toedienend aan Hitlers toch al tanende hoop op victorie'*.

En als de camera achterom kijkt naar de rookwolken boven het hart van

door: Corrie de Leeuw

Sinterklaasbombardement

*Bommen treffen
Eindhoven in het
hart. Zo zagen de
geallieerde piloten
het en de Engelse
bioscoopzoekers.*

foto's: RHCe en Ad Hermens met de
toestemming van de Controller of
her Majesty's Stationary Office PRO

Eindhoven ronkt de stem verder:
*'That great radio factory went complete
off the market'.*

Maar dat was in de lucht.
Hoe was het op de grond? In Eindhoven
op straat, in de woonkamers, de cafés,
het ziekenhuis, de bioscoop, de zon-
dagsschool.

Laten we die film even terugspoelen.

Het is vroeg in de middag, tegen half
één. In veel gezinnen zijn kinderen aan
het spelen met de cadeautjes die Sin-
terklaas ondanks de oorlogstijd heeft
gebracht. Moeders zijn bezig met het
middageten. Er staan vast veel pannen
met erwtensoep te pruttelen.

De kerk is net uit. Ook de Antoniuskerk
aan de Fellenoord. Wim Kuijpers
uit de Lijmbeekstraat loopt via het
Binnenpad naar huis als hij zijn buur-
meisje Corrie de Zeeuw aan de overkant

ziet lopen. 'Heeft Sinterklaas je goed be-
dacht?', roept hij naar de overkant van
de straat. Zij wijst naar haar voeten:
'Kijk, ik heb nieuwe schoenen gekregen'.

In het Binnenziekenhuis ligt de kleine
Pietje Stoutjesdijk. Hij heeft difterie en
voelt zich miserabel. Een buisje in zijn
keel moet voorkomen dat hij stikt, zijn
vinger zweert en doet zeer en hij heeft
verschrikkelijke dorst. Het is de ellen-
digste Sinterklaas in zijn hele, 5-jarige
leven tot nu toe.

En dan is er de 13-jarige Zus van
Oosterhout, die samen met haar jongere
broer in de bioscoop in de Vrijstraat zit.
'Malle Gevallen', heet de film.

De 8-jarige Cor Sprengers is deze
zondag - ondanks Sinterklaas - gewoon
naar zondagsschool. Want zo hoort
dat voor kinderen uit een fatsoenlijk
hervormd nest. De klas van Cor is aan

het zingen: *'Er ruischt langs de wolken een lieflijke naam. Die hemel en aarde verenigt te zaam'.*

De bijna 10-jarige Liesje Duijts is samen met haar vader net thuisgekomen bij moeder in de Frederiklaan voor het middageten. Ze zijn in het café van Pietje van Boxtel op de Fellenoord geweest. Terwijl haar vader een paar borreltjes dronk, kreeg zij een Kwatta en een glaasje limonade.

Terwijl vader een paar borreltjes dronk, kreeg zij een Kwatta

Voor Jan van Hal zit de zondagse werkdag er bijna op. Hij heeft de hele morgen gewerkt aan het schoonmaken van de ketels in het Ketelhuis van Philips. Hij gaat zo naar huis. Naar zijn vijf kinderen. Om samen met hen met de door hem zelf getimmerde cadeautjes

van Sinterklaas te spelen.

Ook bij het gezin van Janus en Stien van de Voort heeft Sinterklaas ondanks de barre tijden *gereegen*. Ze zijn net met z'n allen bij opoe en opa geweest aan de Hemelrijken. Want ook daar waren cadeautjes. Maar nu zijn ze weer thuis, in de Harmoniestraat. Want het kleine broertje moet zijn middagslaapje doen.

En Sinterklaas zelf is ondertussen in het gebouw van de Vincentiusvereniging aan de Ten Hagestraat aanbeland. Enkele tientallen gelovige kindjes uit 'Vincentius-gezinnen', hangen aan zijn lippen. Geen cent hebben ze thuis te makken, maar hier zit Sinterklaas dan toch mooi. Speciaal voor hen. Er zijn kleine speeltjes en er is zelfs wat snoepgoed.

Even moet er op al die jonge en oudere gezichten verbazing geweest zijn. Want

wat een herrie!... Zo maakte Eindhoven het nog niet eerder mee. Er heeft nog geen alarm geklonken.

Dan, een kort moment van schrik. Of, bij sommigen nog niet eens. En daarna is het alleen nog maar een kwestie van overleven. Want de bommen vallen snel. De een na de ander. Twee keer is er een korte pauze en dan vallen er weer bommen. Veel tegelijk en achter elkaar. De stad dreunt en trilt.

Drie keer enkele minuten. Dan is het voorbij.

Even is er een onwerkelijke stilte als de laatste vliegtuigen verdwenen zijn. Maar dan wordt de dag nacht. Vuur, stof, rook, alarm, sirenes, explosies en het rauwe schreeuwen van mensen in doodsnoed verteren de stilte.

Het ziekenhuis, de kerk, het café, het NSB-kringgebouw (!) zo'n tweehonderd huizen, straten en natuurlijk de grote Philipsfabrieken op Strijp S en aan de Emmasingel zijn verpletterd of zwaar

beschadigd. Binnen een half uur is voor veel mensen de wereld compleet veranderd. Is het leven voor altijd verdeeld in een leven vóór en na deze zesde december. En voor 135 (meest) Eindhovenaren is het leven gewoon voorbij.

Zus van Oosterhout vertelde later aan haar kinderen hoe ze vanuit de bioscoop aan de overkant van de straat bij V&D de kelder in geduwd werd. En dat daar de winkeliers van de Demer met hun geldkistjes op schoot zaten te bidden. Ook bij Cor Sprengers thuis werd geboden. Tussen de bombardementen door was hij van de zondagsschool naar huis in Philipsdorp gerend. Daar was onder anderen ome Herman op bezoek, die ouderling was bij de christelijk-gereformeerde kerk. „Bidden ome Herman!”, hadden ze geroepen, „bidden godverdomme!”

Op hetzelfde moment is het in het Binnenziekenhuis aan de Vestdijk een

Sinterklaasbombardeмент

Tijdens en na het bombardement. Met de klok mee vanaf linksboven: Philips bedrijfsschool (op de voorgrond Duitse militairen), Willemstraat, Lichttoren met links het spoor, Harmoniestraat met St. Antoniuskerk en twee maal de Demer.

foto's: Ad Hermens

grote chaos. Een complete vrouwenafdeling is verdwenen: 18 patiënten, 5 religieuzen en 3 leerling-verpleegsters zijn dood. En de kleine Pietje Stoutjesdijk rent op blote voetjes door de gangen... Hoeveel Eindhovenaren bevinden zich nu, gewond, bewusteloos of misschien wel héél bewust, in een uitzichtloze situatie: bekneeld onder brokstukken, of gevangen door het vuur. Heeft Corrie de Zeeuw met de mooie, nieuwe schoentjes nog beseft wat er gebeurde? Is Jan van Hal, schuilend onder de verkeerde trap op Strijp S, op het laatst misschien in gedachten bij zijn gezin? En hoe is het bij de familie Van de Voort? Waar de keukentafel niet groot en stevig genoeg blijkt te zijn om het hele gezin daar onder te beschermen. Of in de Frederiklaan, in de berg puin die tot enkele minuten geleden het huis van de familie Duijts was? Liesje voelt het gewicht op haar hele lichaam drukken. Zo zwaar. Ze voelt

ook hoe het puin haar langzaam verstikt. Ze doet haar ogen dicht. 'Nu ga ik dood', denkt ze...

Er wordt wel gezegd: „Die zesde december 1942 was de dag waarop de stad zijn hart verloor”. De mensen die het kunnen navertellen, hebben verschillende verhalen. Aangrijpende, ontroerende, spannende verhalen. Maar één ding zeggen ze allemaal: „Er werd gewoon niet meer over gepraat”.

Er was geen begeleiding, geen slachtofferhulp, nauwelijks ruimte voor rouw. Eerst moest nog een oorlog overleefd worden. Daarna moest een land opgebouwd. En toen diende een volgende generatie zich aan. Maar de jonge mensen van toen zijn de ouderen van nu. En voor de jongere generaties van nu is de tijd van luisteren aangebroken. Van luisteren en leren, en misschien ook nog wel van troosten.

Jan Jansen en zijn vrouw
Roos Jansen-van de Ven.
Alles wat hij heeft van
zijn moeder Bertha
Kwappenberg
zijn twee foto's.

foto: Irene Wouters

‘Een leven lang op zoek naar moeder’

naam	Jan Jansen
geboortedatum	6 mei 1941
straatnaam (toen)	Weet hij niet
burgerlijke staat	In 1963 getrouwd met Roos van de Ven. Een zoon, vier kleinkinderen.
levensloop	Ging in de 5e klas van school af, werkte bij het slachthuis, zat van 1960 tot 1962 bij het Korps Mariniers, werkte 14 jaar bij slagerij Beerens en had tot 1995 een eigen slagerij aan de Hoogstraat.

*De kleine Jan
op de arm van
moeder Bertha.*

Eenzaamheid was wat er overbleef voor Jan

Het was zijn grote wens: een eigen slagerij beginnen. Maar ja, daar zit je dan met je vijf jaar lagere school. Wel een berg ervaring in het slagersvak, maar papieren, ho maar. En dus ging Jan Jansen naar de avondschool. Daar haalde hij in één

jaar tijd zijn vakdiploma. En toen moest hij alleen nog het examen handelskennis doen. „Dat was echt hard studeren”, zegt hij. „Zeker voor iemand die al 25 jaar van school is. Wat heb ik zitten leren. Na zes weken deed ik examen. Tsjongejonge wat was ik zenuwachtig. Maar ik heb het

door: Corrie de Leeuw

gehaald. Ik was zelfs de enige in Nederland die toen slaagde. En die dag heb ik gedacht: en nou trap ik voortaan iedere deur open.”
Als Jan Jansen vertelt over de grootste triomf in zijn leven, stromen de tranen hem nog over de wangen. Trouwens, bij zijn vrouw ook.

*„Dat bombardement...
eigenlijk achtervolgt het
me al mijn hele leven”*

Want zij weet als geen ander dat dit niet zomaar een overwinning was. Zij weet uit welk zwart gat haar man is geklommen.

We spreken elkaar in hun Woenselse appartement. „Dat bombardement... Eigenlijk achtervolgt het me al mijn

hele leven”, zegt Jan Jansen meteen. Zelf weet hij er niks meer van. Want hij was nog maar een heel klein Jantje toen. Het eerste kind van Bertha Kwappenberg en Gerardus Jansen. Misschien was er een broertje of zusje op komst en dreigde er iets mis te gaan en lag moeder daarom in het Binnenziekenhuis aan de Vestdijk toen de bommenwerpers kwamen. Vier bommen vielen op en bij het ziekenhuis. Zijn moeder werd verpletterd.

Weggevaagd. Uit het leven en uit de jeugd van haar zoontje. „Ik heb *m'n eigen* helemaal alleen moeten opvoeden”, zegt Jan Jansen en hij beschrijft zijn moeilijke, eenzame jeugd. Zijn vader werkte op de bouw, stroopte en dronk op zaterdag een flink deel van zijn weekgeld op.

Nooit is er meer over zijn moeder gepraat. En er kwam ook nooit een vrouw in het leven van zijn vader die de moederrol overnam. Al was er wel sprake van een vrouw in huis, die ook op Jantje lette.

In de herinnering van Jan speelt de familie nauwelijks een rol. Hij herinnert zich vooral eenzaamheid. Hij speelde alleen, mocht niet naar buiten, mocht geen vriendjes meenemen. Er was niemand die hem hielp met huiswerk maken, er ging niemand naar de ouderavond op school. Jantje wist niets van zijn moeder. Het was gewoon alsof ze nooit bestaan had.

Toen hij goedgekeurd werd voor het leger ging hij bij de mariniers. En daar kwamen voor het eerst kameraadschap en familiegevoel in zijn leven. „Dat ik bij de mariniers kwam, was een ommekeer in mijn leven”, zegt

Jansen. „Daar ben ik een man geworden. Daar kreeg ik kameraden en zelfvertrouwen.”

Eenmaal uit dienst trouwde Jan met zijn Roos. Een speling van het lot: haar verjaardag is dezelfde als die van zijn moeder: 4 november. Ze kregen - na lang dokteren - een zoon. En jarenlang hadden ze samen tot volle tevredenheid hun slagerij aan de Hoogstraat. „Met diploma's aan de muur”, zegt Jan trots.

Want na dat ene van die handelskennis volgde nog een hele reeks. Zo werd Jan Jansen bijvoorbeeld drie keer kampioen worstdraaien.

„En toen was het ineens afgelopen. Ik kreeg artrose en werd afgekeurd. En dan zit je ineens samen thuis, tussen vier muren.”

En in zo'n situatie ga je dus prakkiseren. In het geval van Jan kon dat al-

Bertha Kwappenberg,
die op 4 november
1918 geboren werd in
de Johannastraat in
Philipsdorp.

leen over zijn moeder zijn. Hij kon en wilde er niet meer omheen. „Toen heb ik gezegd: ik ga mijn moeder zoeken.” Geëmotioneerd vertelt hij over zijn - tot nu toe - vergeefse zoektocht. Want er is geen graf en hij weet niet bij wie hij kan aankloppen voor informatie. Zijn vader leeft niet meer. Met familie heeft hij geen contact. Hij weet niet eens waar zijn moeder woonde toen ze naar het ziekenhuis ging. Een overlijdensakte heeft hij inmiddels wel gevonden. Er blijken er zelfs twee te zijn, met verschillende data. Een speurtocht langs kerkhoven en registers (in Eindhoven, maar ook in Nuenen waar ze mogelijk inwoonde bij haar schoonouders) bleef tot nu toe zonder resultaat. En zelfs als hij nog ontdekt waar ooit de resten van

de 24-jarige Bertha Kwappenberg begraven zijn, is de kans groot dat het graf allang geruimd is.

Geen wonder dus dat Jan Jansen reikhalzend uitkijkt naar de dag dat het monument ter herinnering aan het Sinterklaasbombardement onthuld wordt. In de sokkel zit een roestvrij-stalen buis. Daarin zit een rol waarop alle namen staan van de mensen die omkwamen bij het bombardement. Vanaf 6 december heeft Jan Jansen in ieder geval één plek waar bij naartoe kan gaan om zijn moeder te herdenken.

Haar naam blijft behouden: Bertha Kwappenberg, die op 4 november 1918 in de Eindhovense Johannastraat werd geboren, moeder van Jan Jansen.

Ton van der Heijde met
de rol met namen van
slachtoffers van het
Sinterklaasbombardement.

foto: Kees Martens

‘Jezus was zijn armen kwijt’

naam	Ton van der Heijde
geboortedatum	21-4-1928
straatnaam (toen)	Frederiklaan 22
burgerlijke staat	Gehuwd, een zoon
levensloop	Internationale carrière bij Philips als organisator van promotietentoon- stellingen en congressen. Initiatiefnemer van het monument ter herinnering aan het Sinterklaasmonument.

Het vliegtuigje van Sinterklaas werd nooit meer teruggevonden

Het was natuurlijk een drama dat zich vroeg op die middag voltrok, maar Ton van der Heijde, 83 nu, uit wiens gedachten het Sinterklaasbombardement nooit is weggeweest, herinnert zich ook een paar toevalligheden die een beetje grappig zijn en waar hij in elk geval zelf zoveel jaren later om kan glimlachen.

Zo kwam het jonge meisje Ria Dressens, dat evenals hij in het Philipsdorp woonde, net uit de kerk in de Iepen-

laan, toen het vliegtuig overkwam dat een paar tellen later de fluitende bom liet vallen op de Frederiklaan, waar op nummer 22 het huis van de Van der Heijdes stond. Zij zou later Tons vrouw worden.

En nog zo'n toevalligheid: de avond tevoren had de toen 14-jarige Ton van Sinterklaas een vliegtuigje gekregen. Hij was geïnteresseerd in luchtvaart. Er was weinig speelgoed te krijgen in de oorlog, maar zijn ouders hadden bij een gereedschap-

penwinkeltje een van metaal gegoten modelletje op de kop weten te tikken. Aan snoepgoed was blijkbaar minder gebrek, want toen de eerste golf van bommenwerpers overkwam lag hij te bed, nog ziek van het eten van te veel versnaperingen op sinterklaasavond. Hij keek uit het zolderraam en het drong meteen tot hem door dat het geen Duitse vliegtuigen konden zijn, want die vlogen op zondag nooit en zeker niet rakelings over de huizen. „Vanaf de daken van de Philipsgebou-

wen klonk het afweergeschut van de Duitsers.”

Behalve Ton waren zijn moeder en één zusje thuis. Ook was er een vriendinnetje van haar, Hannie den Tuinder. Zijn vader was op bezoek bij een familielid in Woensel, zijn drie andere zusjes waren juist gaan sporten of zaten bij vriendinnen. In paniek was Ton niet toen hij de trap af ging, wel verontrust. „Ik ben niet zo paniekerig aangelegd, maar ik besepte heel goed wat er aan de hand was.”

Toen hij beneden kwam viel de bom met zo'n harde klap dat de voordeur uit de hengsels vloog. „De deur kwam recht op me af.” Zijn moeder, zijn zusje, haar vriendinnetje en hij doken de kelderkast in. „Die was maar een halve meter diep, maar we waanden ons er toch min of meer veilig.”

*„Voor mijn gevoel
hebben we wel een jaar
in de kelderkast gezeten”*

„Voor mijn gevoel hebben we wel een jaar in die kast gezeten, maar het moet niet langer dan een halfuur zijn geweest. Toen we na de derde aanvalsgolf uit de kast kropen bleken alle ramen van het huis eruit te liggen. Het hele plafond van stucwerk en stro was naar beneden gekomen, de gordijnen waren aan flarden, alle

schilderijen waren van de muren gevallen.” Zijn ouders hadden - „zoals in veel katholieke gezinnen” - een Jezusbeeld in de slaapkamer staan. „Dat van ons raakte bij het bombardement zijn armen kwijt.”

Op straat was de verwoesting groter. „Drie tegenoverliggende huizen waren compleet weggevaagd, van een vierde stond nog maar één muur overeind. Er was geschreeuw, paniek, iedereen liep alle kanten op, onder het puin lagen

doden”, zo beschrijft hij wat hij zag. Zijn vader bleek onderweg naar huis te zijn toen de bommen vielen. Achter een muur had hij kunnen schuilen. Druppelsgewijs kwamen ook zijn zusjes binnen. „Ik was blij dat we het met z'n allen hadden overleefd.” Alle gezinnen in de straat wilden weg van de plek des onheils. „Er waren

geen hulpdiensten, iedereen moest zichzelf zien te redden. Het was een soort vlucht uit Egypte." Met bedden-goed en andere spullen op hun twee fietsen vertrokken ook de Van der Heijdes. Voor de nacht konden ze terecht in het schuurtje van een adres aan de Hoogstraat waar een vriendinnetje van een van zijn zusjes woonde. 's Anderendaags trokken ze in bij een tante in Tongelre die een wat groter huis had en waar ze een slaapkamer en de zolder tot hun beschikking kregen. Hij moest op de grond slapen, zijn vier zusjes deelden een bed. Om nog iets grappigs te vertellen: „Dat bed kon hun gewicht niet dragen. 's Nachts donderde het in elkaar." De twee jaar voor het bombardement was er voor het gevoel van Ton van der Heijde weinig aan de hand. „Pas daarna begon voor mij de oorlog." Wat hij zich onder meer herinnert, is dat hij nauwelijks kleren had. „In de

eerste oorlogsjaren was ik pakweg een halve meter gegroeid, niks paste meer en er waren nauwelijks kleren te krijgen. Midden in de winter moest ik in mijn korte broek te voet van Tongelre naar school in Strijp."

Een rottijsd, vond hij het. In de zomer had hij het beter. Dan fietste hij op zijn fiets met houten banden naar de boer in Sint Anthonis bij wie hij werkte „Ik verdiende er zo goed als niks, maar ik kreeg te eten en had weinig te klagen." Van de boer kocht hij een zakje rogge, dat zijn moeder ruilde tegen een jas, zodat hij in elk geval de winter daarop geen kou meer leed.

Na een halfjaar was hun huis in de Frederiklaan zodanig opgeknapt dat het gezin Van der Heijde er weer kon wonen. „Maar het vliegtuigje dat ik van Sinterklaas had gekregen, heb ik nooit meer teruggevonden. Jammer, want het was een verrekte mooi ding."

Lies van den Broek-Duijts
bekijkt jeugdfoto's die
wonder boven wonder onder
het puin van het ouderlijk
huis vandaan kwamen.

foto: Jurriaan Balke

‘Stil maar Liesje, er kan niets gebeuren’

naam	Lies van den Broek-Duijts
geboortedatum	7-2-1933
straatnaam (toen)	Frederiklaan 119
burgerlijke staat	Weduwe van Wim van den Broek; drie kinderen van wie een overleden.
levensloop	Gordijnennaaster en huisvrouw; zeventien jaar heeft ze haar zieke echtgenoot verzorgd.

Liesje Duijts
wandeland met
haar vader
over de later
platgebombardeerde
Zellenoord.

Fluitende oren en altijd bang

Nog voor haar één vraag is gesteld zegt Lies (van den Broek-) Duijts (78) dat het Sinterklaasbombardeement, waarbij ze haar moeder en haar oma verloor, de rest van haar leven heeft bepaald. De fluittoon in haar oren als gevolg van de bomexplosie zou ze nooit meer kwijtraken. Iedereen in jullie gezin zal doof worden, had de KNO-arts voorspeld en daarin heeft hij gelijk gekregen. „Hoe ouder je wordt hoe harder je oren gaan fluiten.” Lange tijd is ze bang gebleven. „Er is een slogan: Hoe haal je de oorlog uit een kind? Die hebben ze niet voor niets bedacht.” Nu is ze niet bang meer, omdat er geen dreiging meer is, maar tijdens de

Koude Oorlog nog dook ze weg als er vliegtuigen over kwamen.

Liesje was een nakomertje. Haar zussen Nettie en Lenie en haar broer Johan waren een stuk ouder dan de negen - bijna tien - jaar die zij telde. Met haar vader was ze zoals altijd op zondagmorgen naar de

10 uur-mis in de Catharinakerk gegaan. Daarna placht haar vader een paar borreltjes te drinken in het café van Pietje van Boxtel op de Fellenoord. Liesje kreeg een glas limonade en een Kwatta-reep. Voor het middageten had haar vader beloofd thuis te zijn. Maar ze waren er al om kwart over twaalf in plaats van één uur. „Hij was onrustig, alsof hij een voorgevoel

door: Peter van Vlerken

had van wat er zou gebeuren.” Ze woonden op de Frederiklaan 119. Het hele gezin stond buiten, te luisteren naar het aanzwellende geluid van vliegtuigen. „Tot mijn vader zei dat we naar binnen moesten.” Ze weet nog dat ze huilde en dat haar moeder zei dat dat nergens voor nodig was, want er kon haar niets gebeuren.

„Ik voelde dat mijn blaas leegliep, maar ik dacht: laat maar lopen, ik ga toch dood”

Nauwelijks stonden ze met z'n allen bijeengeschuurd in de keuken, toen de bom viel. „Ik voelde de muur waar ik tegenaan stond in mijn rug drukken.” Het volgende moment lag ze onder het puin, met haar gezicht naar beneden gericht. „Alleen door een mondhoek kon ik een beetje ademhalen. Ik kon

zelfs geen ‘mama’ roepen.” Ze voelde dat haar blaas leegliep. „Laat maar lopen, dacht ik, ik ga toch dood.” Aan haar moeder dacht ze ook: „Omdat ze nooit naar de kerk ging, was ik bang dat ze in de hel zou komen.”

Later hoorde ze dat haar oma, die inwoonde bij het gezin, op het gloeiende fornuis was terechtgekomen en verbrand. Haar moeder moet op slag dood geweest zijn, maar daar was verwarring over. Toen haar vader in het ziekenhuis lag met zijn gebroken rug, kwamen

bezoekers hem de groeten overbrengen van zijn vrouw. „Waarom komt ze me zelf niet opzoeken, vroeg hij. Ze bleek al te zijn begraven.”

Haar zus Nettie had een stuk van haar oor verloren, Lenie bloedde hevig en was op een handkar naar een EHBO-post gebracht, Johan had een gat in

zijn been en zou negen maanden in het ziekenhuis liggen, niet vanwege zijn verwondingen, maar vanwege zijn longziekte. En zij? „Later begreep ik dat ze er vanuit gingen dat er niemand meer onder het puin lag, maar op zeker moment hoorde ik boven me gerommel. Er werden stenen weggehaald.” Ze werd gered door meneer Dirks, de buurman van om de hoek in de Keerweerstraat.

Ze had kneuzingen en schaafwonden. „Ik werd overeind gezet en ben naar een huis gelopen waar nog ramen in zaten. Een paar dagen ben ik bij de familie Hopstaken gebleven, toen ben ik naar Roermond gebracht en kreeg ik onderdak in het bisschoppelijk paleis. Pas daar hoorde ik over mijn moeder en mijn oma.”

Vervolgens moest ze naar een inrichting in Venray en daarna naar het blindeninstituut in Grave. „Waarom ik daar naartoe moest en niet terug

mocht naar Eindhoven weet ik niet.” Hun woning was een berg puin. „Meer was het niet. Van mensen die het hadden zien gebeuren, begreep ik dat het hele huis was opgetild en weer neergekwakt. Het is een wonder dat onze fotoalbums zijn teruggevonden. Het huis had niet gebrand, daardoor kwam het.” Ze heeft veel foto's uit haar jeugd. „Mijn moeder deed niets dan foto's maken.”

Ze keerde pas terug naar Eindhoven toen het gezin een huis kon betrekken op nummer 41 van de Frederiklaan.

„We kregen tweedehands meubels. En kleding en beddengoed. Lange onderbroeken voor mijn vader, en lakens.

Van elk twee, dat weet ik nog heel precies. Voor een deel ruilden we ze met boeren tegen aardappelen.”

Goed ging het niet in het moederloze gezin. „Mijn zussen hadden constant ruzie over wie moest koken en de was doen. Daardoor gingen zij gauw

Liesje Duijts (links)
met haar buurmeisje
Annie le Pair
dat bij het
Sinterklaas-
bombardeмент om
het leven kwam.

genoeg het huis uit. Nettie, die nog verzorgd is door mevrouw Van Riemsdijk op de Parklaan, kreeg een betrekking voor dag en nacht, Lenie trok in bij de ouders van haar vrijer." Zelf liep ze er half verweesd bij.

„Niemand keek naar me om." Haar vader was weer aan de slag gegaan bij Philips. „Niet meer als glasblazer. Dat kon hij niet meer met zijn slechte rug. Daarom lieten ze hem hier en daar maar wat poetsen. Hij werd zowat gek van dat fluiten in zijn oren."

Bang was ze ook. Als er oorlogsdreiging was ging ze de beemden in om in het koren te gaan liggen. Bij bombardementen was ze de eerste die de schuilkelder in vluchtte. „Soms was ik de enige die er zat. Het is gewoon te gek, zo bang als ik was."

Al in 1944 hertrouwde haar vader. Dat was vlug. „De pastoor had iemand gevonden van wie hij meende dat zij een goede vrouw voor hem zou zijn. En

naar de pastoor had je nou eenmaal te luisteren." Haar vader kon volgens haar niet met zijn nieuwe vrouw opschieten en ook zij kon maar moeilijk met haar stiefmoeder overweg. „De reden dat ik heel jong trouwde was om het huis uit te kunnen."

Ze hertrouwde toen haar man vroeg overleed. Doordat ook haar tweede echtgenoot jong stierf woont zij alweer 31 jaar alleen. Nog altijd zit ze in Roermond in een praatgroepje van oorlogsgetroffenen. „Als enige Brabantse. Mijn ouders kwamen uit Maastricht, daardoor kan ik goed met Limburgers opschieten." Eens in de twee maanden komen ze bij elkaar „De oudste is 90. Er vallen er steeds meer af. Daardoor gaat het nauwelijks meer over de oorlog. We praten over van alles en nog wat. Mijn dochter is in april overleden. Daar had ik het moeilijk mee. Daar hebben we over gepraat."

Jeff
Haneveer
voor
het huis
aan de
Frederiklaan
waar hij in
de oorlog
woonde.

foto:
René Manders

‘Ik wilde spion worden’

naam	Jeff Haneveer
geboortedatum	6-4-1931
straatnaam (toen)	Frederiklaan 26
burgerlijke staat	Gehuwd, twee zonen
levensloop	Carrière als Philips- publiciteitschef overzee. En heeft initiatiefnemer - en vroeger buurjonge- tje - Ton van der Heijde - geholpen bij het realiseren van het Oyster-monument.

Als jongetje in de Frederiklaan.

De fantasie van de 11-jarige Jeff

Toen Jeff Haneveer dit jaar voor het eerst sinds 1942 zijn overbuurmeisje Liesje Duijts terugzag, zei ze tegen hem: „Ge bent niks veranderd.” Dat is wat overdreven. De 80 jaar die hij telt zou je hem niet geven, maar hij oogt wel een stuk ouder dan het welpje op de foto die hij laat zien: petje scheef, dasje recht, lachje om de mond. „Ik wou bij de welpen.” Maar het was oorlog. De bezetter

mocht dan houden van een geüniformeerde jongensclub als de Hitlerjugend, van de oorspronkelijk Engelse scoutingbeweging moesten ze niks hebben. Toen Jeffke in de eerste oorlogsmaand in zijn pakje naar een welpenbijeenkomst liep, werd hij staande gehouden door een Duitse soldaat die hem links en rechts om de oren sloeg. „Helemaal overstuur ben ik terug naar huis gerend.” Van thuis uit hadden ze

door: Peter van Vlerken

het toch al niet zo op Duitsers begrepen, vanwege dat incident zwoer hij wraak.

Zijn jongensfantasie deed hem besluiten 'spion' te worden. Samen met een paar vriendjes en gewapend met een verrekijker gingen ze op de Welschapsedijk liggen om types en aantallen

*„Ik zag vier huizen omhoog
komen en in een grote stofwolk
naar beneden storten”*

Duitse vliegtuigen te noteren in een schriftje. Geen ongevaarlijke onderneming, overigens. „Onze gegevens waren we van plan door te spelen naar Engeland, maar we wisten natuurlijk niet hoe dat moest.”

Wat hij wel kon, was het geluid van vliegtuigen onderscheiden. „Zoals later jongens het verschil hoorden tus-

sen een Puch en een Berini, zo hoorde ik het verschil tussen een Duits en een Engels toestel.” Zijn moeder kon hij daardoor geruststellen als zij in paniek raakte wanneer er een vliegtuig overkwam: „Geen schrik, moeder, het is maar een Duits toestel.” Daarvan hadden ze weinig te vrezen.

Die keer was het anders. Hij was toen 11 en woonde op nr. 26 van de Frederiklaan. De klapdeuren tussen de huiskamer en de 'beste kamer' waren opengezet

ter gelegenheid van Sinterklaas. Hij stond naast het theekastje waarop de cadeaus lagen uitgestald. „Stel je er niet te veel van voor”, zegt hij. Wat hij gekregen had zou hij niet meer weten. „Misschien een indianenpak, alhoewel, dat kan ook een jaar eerder zijn geweest. Ik vond mezelf al wat te oud voor een indianenpak.”

Hij keek naar buiten. Vanwege de openstaande klapdeuren had hij goed zicht op de vier huizen tegenover, waar de families Hunting, Vermeulen, Le Pair en Duijts woonden. „Ik wist meteen dat ik Engelse vliegtuigen hoorde. Op bijna hetzelfde moment zag ik de vier huizen omhoog komen en in een grote stofwolk naar beneden storten.” Hij vergelijkt het met de aanslagen in New York die hij op tv zag. „Zoiets.”

In zijn eigen huis heerste chaos. Ramen aan diggelen, plafonds die naar beneden gevallen waren. „Mijn moeder huilde voortdurend.” Zijn broer, die al negentien was, rende meteen naar de overkant om te helpen. „Moeder riep dat hij binnen moest blijven maar daar trok hij zich niks van aan. Veel andere mannen en jongens uit de buurt stonden in de puinhopen te graven. Toen hij terugkwam zag zijn broer bleek. ‘Het is verschrikkelijk’,

was het enige dat hij kon uitbrengen. Op de vraag van mijn moeder of er doden waren, knikte hij alleen maar.” Tegen het einde van de oorlog had Jeff het in zijn hoofd gehaald dat hij fotoverslaggever wilde worden. „Ik had een Agfa-boxje, waarmee ik door Eindhoven trok.” Hij legde Amerikaanse bevrijders vast. „Ik dacht dat alle kranten mijn foto’s zouden willen kopen en dat ik er miljonair mee kon worden, maar alleen mijn vader wilde ze hebben.”

„Eigenlijk mag je het niet hardop zeggen”, zegt hij, „maar ik vond het jammer dat de oorlog afgelopen was. Het werd saai. In de oorlog gebeurde er altijd wel wat. Als het luchtalarm afging, rende je weg van school en als je terugliep, hoopte je dat het weer zou afgaan omdat je dan niet naar school hoefde.”

In zijn latere leven als publiciteitsmedewerker van Philips reisde hij de hele

*Een jonge
Jeff Hanever
als welp.*

wereld rond, maar door zijn hobby in lokale geschiedenis heeft hij zich na zijn pensionering ook verdiept in de plek waar hij thuis was in zijn jeugd: het Philipsdorp. „In de wijk heerste dezelfde hiërarchie als bij Philips. Zo was dat in die tijd.”

De arbeiders woonden onder meer in de Annastraat, de afdelingschefs in de De Jonghlaan. Dat was volgens Haneveer te zien aan de was die in de tuinen aan de lijn te drogen hing: overalls in de ene straat, gele stofjassen in de andere. En dan had je ook nog tuinen waar helemaal geen werkkleding aan de lijn hing. Daar woonde het hogere personeel dat pakken droeg en ze naar de stomerij bracht.

In de Frederiklaan woonde een mix van arbeiders en middenkader. „Mijn vader was technisch tekenaar op

het ingenieursbureau van Philips. Eigenlijk vond hij dat hij in de De Jonghlaan thuishoorde.” Ondanks het onderscheid dat er werd gemaakt in rangen en standen, heerste er eensgezindheid. „We kwamen allemaal van buiten Eindhoven. Dat schiep een band.”

„Ondanks de slachtoffers bij het Sinterklaasbombardement heb ik nooit een kwaad woord gehoord over de Engelsen”

Voor bommen maakte het allemaal niets uit en was iedereen even kwetsbaar. Nadat ze waren neergekomen werd de eensgezindheid in het Philipsdorp door lotsverbondenheid nog groter. „Ondanks de slachtoffers die het Sinterklaasbombardement maakte, heb ik er nooit een kwaad woord gehoord over de Engelsen.”

Marietje, Narda en Rien
bekijken oude foto's.

foto: René Manders

‘Opoe heeft nooit meer gezongen’

naam	Marietje, Rien en Narda van de Voort Dochters van Janus van de Voort die sigarenmaker was bij Karel I en Stien Meurs.
geboortedatum	12 juli 1933 (Marietje), 19 november 1934 (Rien) en 4 juni 1937 (Narda)
straatnaam (toen)	Harmoniestraat 32
burgerlijke staat	Alle drie getrouwd (Marietje met Piet van Hoof, Rien met Piet van Hout en Narda met Theo Verstraeten), alle drie moeder, alle drie oma.

In de tuin van het huis in de
Harmoniestraat, nog voor het bombardement.
Vlnr: Rien, Narda, Marietje.

Schoolfoto van na het bombardement toen
Marietje, Narda en Rien al bij opoe en opa woonden.

Dikkies ledikantje stond nog weken op het puin

„**O**poe was heel erg streng voor ons. Ik kan me ook niet herinneren dat ze ons ooit geknuffeld heeft. Maar ze heeft er wel voor gezorgd dat wij niet verdeeld werden onder de familie. 'Jullie hebben nu alleen elkaar nog', zei ze. En dus nam ze ons alle drie in huis." Nog steeds zijn ze onafscheidelijk, de drie zussen Marietje, Rien en Narda. Ze willen best vertellen over het bombardement en over hoe hun levens daardoor beïnvloed zijn. Vanzelfsprekend doen ze dat met z'n drieën. Trouwens, de mannen komen ook: „Want als wij drieën iets samen doen,

zijn de mannen er ook altijd bij." En dus vindt het gesprek plaats in de gezellige Gestelse woonkamer van Marietje en Piet, die met zeven personen lekker gevuld is.

De drie zussen zitten aan tafel. Alle drie hebben ze hun fotoboeken meegebracht. Drie dikke boeken, waarin maar heel weinig pagina's de plaatjes bevatten van hun jongste jeugd. Het zijn beschadigde kiekjes, gered uit de puinhopen van hun volkomen vernielde huis en in de familie bij elkaar gescharrelde foto's. Ook hebben ze nog de ansichtkaarten die de gemobiliseerde vader Janus trouw naar zijn

door: Corrie de Leeuw

dochters en vrouw stuurde. Goddank zijn die bewaard gebleven, omdat ze allemaal naar tante Leentje gingen die ansichtkaarten verzamelde.

Een gesprek met Marietje, Rien en Narda is een gesprek met een driekoppig koor. Want ook de meeste antwoorden geven ze gedriën.

„Toen ik bijkwam moest ik heel erg huilen en ik vroeg naar mijn moeder”

Waar de een begint, vult de ander aan. En soms geven ze ook alle drie tegelijk antwoord. Herinneringen aan het bombardement zelf hebben ze eigenlijk amper. Verdrongen? Bewusteloos geweest? Overschaduwd door wat daarna gebeurde? Wie zal het zeggen. Ze weten

in ieder geval nog wel heel goed dat ze die morgen met het hele gezin naar opoe en opa aan de Hemelrijken gingen. Om te zien of 'Sinterklaas daar ook *gereëjen* had'.

Opoe wilde nog dat ze bleven eten, want ze had lekkere erwtensoep. Maar moeder wilde naar huis. Omdat het kleine broertje Dikkie (geboren op 19 juli het jaar daarvoor) naar bed moest.

Als... als... Tsja, als ze toen toch nog even gebleven waren...

Hoe vaak zullen de zussen dat gedacht en

gezegd hebben.

Maar ze bleven niet. En dus waren ze allemaal thuis toen het gebeurde. Tante Leentje was er ook bij. Zij was het nakomertje in het gezin van hun vader, ze was maar drie jaar ouder dan Marietje. Leentje was mee teruggelopen om de sinterklaas-

cadeautjes van de meisjes te zien. En ineens waren de vliegtuigen er. Er was geen alarm geweest en geen tijd om de schuilkelder in te vluchten. Ook al was die dan bijna voor de deur. Vader kwam binnen rennen. Dat weten ze ook nog. „Onder de tafel, want er is een luchtgevecht”, riep hij. Het zijn misschien wel zijn laatste woorden geweest.

De bom viel achter het huis op het plaatsje. En de keukentafel bleek te klein voor het hele gezin en tante Leentje.

De enige die helemaal ongedeerd uit het ingestorte huis werd gehaald was Narda. Marietje moet er zelf uitgekropen zijn. „Ik bloedde aan mijn oor en ze hebben me naar het huis van de familie Brekelmans gebracht. Daar werden meer gewonden opgevangen.” Rien was bewusteloos en werd afgevoerd per brancard. Net als Leentje. Die bleek er met een schedelbasisfrac-

tuur het slechtst aan toe te zijn.

Narda ging direct naar opoe aan de Hemelrijken. De andere meisjes werden naar een geïmproviseerd ziekenhuis in een schoolgebouw aan de Kloosterdreef gebracht.

Hoelang ze er lagen, weten ze niet.

Dagen in ieder geval. Rien: „Ik weet nog wel dat ik bijkwam en dat ik heel erg moest huilen en om mijn moeder vroeg. Maar ze zeiden dat die in een ander ziekenhuis lag.”

Dat was natuurlijk niet zo. Want moeder, vader en kleine Dikkie waren er al niet meer.

Hoe het allemaal ging in die periode, hoe ze hebben gehoord dat hun ouders en hun broertje gedood waren, ze kunnen het niet meer terughalen.

Ze weten nog wel dat er in hun grote familie genoeg mensen waren die een van de meisjes wilden opnemen. Maar opoe wilde er niet van weten. De zusjes moesten bij elkaar blijven.

Sinterklaasbombardement

*Stren Meurs en Janus van de Voort
in hun verkeringsrijd op de kermis.*

*Opa en opoe Van de Voort namen de
drie zusjes in huis. Foto uit 1958.*

Harmoniestraat na het bombardement. foto: RHCe

„En haar grootste wens was dat ze lang genoeg zou leven om ons alle drie getrouwd te zien.”

Dat is gebeurd. Ze stierf in 1967, toen de meiden 'onder de pannen' en zelfs al moeder waren.

De zussen vertellen over hun jeugd in het gezin van hun grootouders. Over opoe die altijd zo graag zong, maar na die 6e december nooit meer gezongen heeft. Die zoveel van de meisjes hield, maar panisch was dat hun ook nog iets zou overkomen. En die door haar overbezorgdheid en onverwerkt verdriet hard en streng voor ze was en nooit knuffelde.

Over hun opa vertellen ze. „Och wat was dat toch een fijne man. En wat hebben we met hem gelachen.” En dan krijgen ze gedrieën de slappe lach omdat ze aan dezelfde anekdote denken, die vanwege het pikante kwajongensgehalte absoluut niet mag worden opgeschreven.

Opa stierf in 1980. Hij werd 94 jaar. Met tante Leentje kwam het helemaal goed. Ook zij trouwde, kreeg kinderen, kleinkinderen en zelfs achterkleinkinderen.

Marietje, Rien en Narda denken nog vaak aan hun overleden ouders. En natuurlijk zijn er die speciale momenten waarop het gemis keihard binnenkomt. „Och nou, toen ik trouwde bijvoorbeeld.” „En bij de geboorte van de kinderen.” „Maar ook wel gewoon tussendoor hoor. Dan zeg ik bijvoorbeeld: *goh, moeder doe nou es een beetje helpen.*”

Aan hun broertje Dikkie denken ze ook. Dikkie, die maar één jaar werd en van wie er geen enkele foto is.

Narda weet nog dat op de puinhopen van hun huis wekenlang het ijzeren ledikantje van hun kleine broertje stond.

Als stille getuige.

Het echtpaar
Tiny en Wim Kuijpers.

foto: Irene Wouters

‘In de gang lag een been’

naam	Wim Kuijpers en Tiny Kuijpers-van Loon
geboortedatum	22-2-1923 en 17-8-1926
straatnaam (toen)	Eindje 47 en Lijmbeekstraat 105
burgerlijke staat	Gehuwd, vier kinderen
levensloop	Hij heeft gewerkt bij de Spoorwegen, Van Gend & Loos en ijzerwaren- handel Van der Schoot, daarnaast was hij hoofdsuppoost bij PSV. Zij heeft gewerkt als lampencontroleur bij Philips en in de vloetjesfabriek van Mignot & De Block, daarnaast was ze huisvrouw.

foto:
RHCe

Huizen tegenover dat van Wim Kuipers aan de Lijnbeekstraat werden platgebombardeerd.

Vader zat in een kuil, moeder onder het biljart

Tiny van Loon werkte bij de lampenfabriek van Philips toen daar de roddel rondging dat zij het met een Duitser zou hebben aangelegd. „Er klopte niks van.” Het enige wat ze had gedaan, was goeiendag knikken toen op een keer een peloton bezetters door de Lijmbeekstraat marcheerde. „Omdat ik zo gauw niet

wist wat ik anders moest doen” Ze was nota bene pas 16. Haar moeder is naar haar afdeling gegaan om de roddel uit de wereld te helpen. „Ze heeft zo hard met haar vuist op een bureau geslagen dat de inkt uit het inktpotje vloog.” Dat was kort voor het Sinterklaasbombarment. Ook kort daarvoor was

door: Peter van Vlerken

haar broer opgepakt omdat hij met vrienden op straat stond te zingen. „Ik dacht dat we hem nooit meer zouden terugzien, maar na een dag en een nacht lieten ze hem gaan. Het was gewoon een staaltje machtsvertoon van de Duitsers.”

„Voor het nageslacht heb ik mijn hele oorlogsgeschiedenis opgeschreven, opdat het niet vergeten wordt”

Nadat het Duitse luchtafweergeschut had geklonken vanaf de Philips-fabrieken vluchtten ze de schuilkelder in, maar haar vader had in de tuin een kuil gegraven van waaruit hij alles in de gaten kon houden. Normaal gesproken zou hij op zondag naar het café op de Boschdijk zijn gegaan. Maar als bij ingeving was hij thuis gebleven. „Als hij wel was gegaan was

hij er niet meer geweest.” Het gezin beleefde angstige momenten op de vlucht naar Tongelre, door het ‘heksenpaadje’, waar ze schuilden achter betonnen schuttingen. Hun huis werd niet geraakt en ze konden er nog dezelfde dag terug-

keren. „Mijn vader zat niet meer in zijn kuil. We zijn hem een tijdje kwijt geweest, maar later kwam hij toch weer opdagen.”

Hij: „Tegenover ons was het kruidenierswinkeltje van Latour, waar een vriend van me woonde. Zoals gewoonlijk zouden we na de hoogmis koffie gaan drinken bij Verheugen's Automatiek op de Demer, maar bij Latour zaten ze te rikken en dat was zo spannend dat we zijn gebleven. Achteraf maar goed ook, want de Demer werd platgebombardeerd.” De woning van Kuijpers bleef

gespaard, maar aan de overkant werden huizen verwoest, waarbij dertien doden vielen. „Bij ons lagen alle ruiten eruit. In de gang lag een been, waar we overheen moesten stappen om binnen te komen. Pas later hoorden we van wie het was.”

Zijn moeder en zijn zus bleken te hebben geschuld onder het biljart van het naastgelegen café van Piet Wulms. „Hevig bloedend zijn ze naar mijn oma gelopen op de Broekseweg. ‘Kom gauw binnen’, zei ze. Pas toen ze met een handdoek hun gezichten had schoongewassen zag ze dat het haar dochter en kleindochter waren.”

Hij heeft zijn herinneringen aan die bewuste zondagmorgen opgeschreven, voor zijn kinderen en het verdere nageslacht, opdat ze niet vergeten wat er is gebeurd. Hij laat lezen dat hij op straat Corrie de Zeeuw ontmoette. „Ik vroeg haar of Sinterklaas haar goed had bedacht. Ze wierp een blik naar

beneden en wees op haar schoenen en zei met een lachend gezicht: ‘Kijk, ik heb nieuwe schoenen gekregen!’ Gelukkig wist ze niet dat ze er een uur later niet meer zou zijn....”

Een jaar later kwam hij zelf goed weg toen hij voor de *Arbeitseinsatz* in Duitsland zat. Omdat hij in Nederland bij de Spoorwegen werkte, kwam hij ook daar op de trein. „We doken een greppel in toen de trein door geallieerde vliegtuigen onder vuur werd genomen. Ik moest de doden uit de trein bergen, maar daar voelde ik zo weinig voor dat ik ben gevlucht.”

Hij herinnert zich ook nog dat hij een Duitse officier in een openbare latrine heeft zien tuimelen. „Hij zat helemaal onder de stront en stak zijn hand uit. Ik wist niet goed wat ik moest doen, maar ik heb hem er toch maar uitgetrokken. Twee jongens die erbij stonden te lachen werden doodgeschoten.”

Marie-Thérèse en
Elsje Meerhoff.

foto: René Manders

‘Het zuivere verdriet komt later pas’

naam	Marie-Therèse (Thea) en Elsje Meerhoff
geboortedatum	1945 (Marie-Therèse) en 1950 (Elsje)
levensloop	Dochters van antiquair André Meerhoff, die in 1942 met zijn eerste vrouw en dochter op Demer 56a woonde.

*Dora Meerhoff en
dochtertje Thea.*

*Thea Meerhoff,
bijna 4 jaar.*

*Trouwfoto van André
en Dora Meerhoff.*

En toch heeft hij nog elk jaar Sinterklaas ingehaald

Marie-Therèse (Thea) Meerhoff en haar zus Elsie halen mappen met foto's en knipsels tevoorschijn. De documenten die een hele keukentafel in beslag nemen, hebben vooral betrekking op het eerste huwelijk van hun vader André Meerhoff (1910-1980), die op 6 december 1942 zijn eerste vrouw Dora Meerhoff-De Kruyff (1913-1942) en zijn 5-jarige dochtertje Thea (1937-1942) verloor. In het gezin met vier kinderen dat hij met zijn tweede vrouw Els van Buul stichtte, werd nooit veel over de oorlog gepraat. Althans niet in het bijzijn van de kinderen. Maar de gevolgen van die catastrofe hebben de kinderen wél

meegekregen, ook al konden ze die niet herleiden tot wat er op 6 december 1942 gebeurd was.

André Meerhoff deed er zelf een boekje over open tijdens een interview in het ED in december 1979, een jaar voor zijn dood. Toen viel voor de kinderen pas het kwartje.

Hieronder volgt een reconstructie van die fatale minuten door de ogen van André Meerhoff.

Hij woonde de mis in de Catharinakerk bij, op die zondag 6 december 1942. Het geraas en de explosies buiten waren al te horen. De kerk stroomde leeg. Ook André Meerhoff, die bij uitzondering deze keer alleen naar de kerk was gegaan, ging naar

door: Rieks Holtkamp

buiten, op weg naar zijn huis op de Demer 56a.

Sinterklaas had 's ochtends *gereejen*. Zijn dochttertje Thea (5 jaar) had een poppenhuis gekregen en wilde daarmee spelen. Moeder Dora Meerhoff-De Kruyff was daarom thuis gebleven. „Ik kwam uit de kerk, de Catharieren”, vertelt Meerhoff in december 1979 aan het Eindhovens Dagblad.

*„En toen was het alsof
de zon verduisterd werd.
Niets dan stof”*

„Ineens begon het van alle kanten te ratelen. Op het dak van V&D en aan de Emmasingel hadden de Duitsers afweergeschut opgesteld. En toen was het alsof de zon verduisterd werd. Niets dan stof. Ik was bij de Chicagobioscoop toen het begon, vlak

bij huis. Op de Demer kon ik m'n huis niet vinden. Het was er niet meer, alleen een muur stond nog overeind.” „De eerste twee golven bommenwerpers waren voorbij. Niets is met een bombardement vergelijkbaar. Een inferno van lawaai en dichte smog. Aan de muur zag ik een kruisbeeld en onze trouwfoto. Daaraan herkende ik ons huis.”

„Levensgevaar realiseer je je niet. De stofwolken van kogels en splinters sloegen voor m'n voeten in. Dan ga je dwaze dingen doen. Ik heb hun namen geroepen,

geschreeuwd, aan het puin getrokken. Er was niemand op de Demer. Ik zag niemand, alleen pater Van den Nieuwenhof, een broer van Van den Nieuwenhof van de klokkenwinkel aan de Rechtestraat.”

„Die man was een dappere held. Ik

heb hem gehoord bij Stultiëns, onze overburen. Hij kroop overal heen waar hij nog tekenen van leven hoorde. Hij riep dan wie hij was, en: 'Heb maar berouw, dan zal ik de absolutie geven'."

„De Stultiëns zijn er niet meer uitgekomen. Naast ons woonde de familie Hoppenbrouwers, met vijf kinderen en hun meisje. Acht man. Niemand overleefde het."

„Binnen een uur brandde de hele Demer. Het was een vuurzee. Ik ben gevlucht, naar mijn chef op het Bouwbureau van Philips. Die heeft me opgevangen en in bed gestopt. Hij trok m'n schoenen uit, de zolen bleken verschroeid. Ik had er allemaal niets van gemerkt. Het drong niet door wat er gebeurd was. Nog niet."

„Het enige wat me van die uren is bijgebleven, is een gevoel van verlatenheid, van verpletterende eenzaamheid. Ongelooflijk, hoe hopeloos je bent,

volkomen hopeloos, dat is onbeschrijflijk. Het zuivere verdriet komt later pas. Eerst geloofde ik dat ze toch nog ontsnapt waren, dat ze zouden terugkeren. Ik ben de ziekenhuizen afgelopen, gevraagd of iemand mijn vrouw en dochtertje had gezien. De Stultiëns heb ik tenminste nog horen roepen: 'Help, help dan toch, is er dan niemand?' Maar ik heb niets meer gehoord. En langzaam dringt het door dat je echt alleen bent."

„Dan komt het verdriet. Verschrikkelijk, je wilt het liefste wat je op de wereld hebt toch behoorlijk begraven. Maar er was geen stoffelijk overschot. Weken daarna drong het pas in volle hevigheid tot me door. Hezemans, de deken en commissaris Pijls hebben het heel goed voor me opgelost. Ze hebben me de resten laten identificeren. 'Droeg je vrouw jarretellen?', vroegen ze. Die droeg ze. Zo ging het. Het was pover wat ze lieten zien. 't Zou alles

IN MEMORIAM

WIL IN UW GODVRUCHTIGE GEBEDEN HERDENKEN
DE ZIELEN VAN ZALIGER

THEODORA ADRIANA DE KRUIJFF

echtgenoots van

ANDREAS CHR. A. MEERHOFF

geboren te Amsterdam, 3 Augustus 1913

en van

**DOROTHEA FREDERIKA HENRIETTE
MEERHOFF**

geboren te Eindhoven, 3 October 1937,

beiden door een noodlottig bombardement te Eindhoven
om het leven gekomen, op den dag van St. Nicolaas,
6 December 1942.

Hoe kortstondig is het leven, ik ging ter kerke en
bij mijn terugkomst vond ik geen gezin meer en geen
tehuis. Waarlijk de dood kwam als een dief in den
nacht.

Dora, in jou blijf ik gedenken de liefhebbende en
zorgende moeder voor ons gezin; jij rekende steeds
op de barmhartigheid van God en bezat een groot
vertrouwen in je gebed. Allen bidden thans voor
jou, wetende dat God's barmhartigheid oneindig is.

Thea, jij was voor je vader alles wat geluk en
zegeniging betekende: ik noemde je steeds mijn „hart
van goud” en zelfs op dit oogenblik kan ik geen
betere naam voor je bedenken.

In je kinderlijke fantasieën speelde je zoo gaarne
bruidje. Thans ben je waarlijk een bruidje bij God
in den Hemel. Neem je moeder bij de hand en veer
haar in God's Hemelrijk.

Mijn Jezus barmhartigheid,

(300 dg. afloot.)

K 1395

bij elkaar in een klein mandje zijn gegaan. Maar ik heb ze kunnen begraven."

Nooit heeft André Meerhoff kunnen begrijpen waarom zoveel bommem hun doel misten. „Ze vlogen zo laag, zó laag, hoe konden die bommen zo ver van Philips vandaan vallen, tot in de Broekseweg toe."

André Meerhoff hertrouwde met Els van Buul, kreeg vier kinderen en bouwde samen met zijn tweede vrouw een nieuw bestaan op. „Die heeft hem weer op de been geholpen en gehouden", zegt Thea Meerhoff, de eerste dochter uit zijn tweede huwelijk. Wel werd hij nog twintig jaar lang geplaagd door de naweeën van de oorlog. „Hij had een soort eczeem, waardoor hij heel moeilijk kon lopen", vertelt Thea. „Zelfs in bed kon hij alleen op zijn rug met de armen gespreid liggen", vult zijn jongste dochter Elsje aan. „Hij liep veel op

krukken. Ook droeg hij altijd een donkere bril, want hij kon geen licht aan zijn ogen verdragen." „Hij hilde heel snel. Was een emotioneel mens. Als kinderen vonden we dat heel raar. Later begrijp je dat wel", zegt Elsje. Zijn eerste vrouw Dora had hij in Amsterdam leren kennen. Toen hij met haar trouwde in 1937 begon zij op de Demer een kapperszaak.

„Pas later begrepen we ook dat hij soms zo kribbig kon reageren, wanneer wij als jonge meiden met krulspelden en al die dingen bezig waren. Dat herinnerde hem te veel aan de kapperszaak van zijn eerste vrouw", vermoedt Thea. „Eigenlijk heet ik Marie-Therèse", zegt ze. „Maar hij heeft me altijd Thea genoemd, net als zijn eerste dochttertje."

„En toch heeft hij jarenlang in Eindhoven aan het Havenhoofd Sinterklaas mee ingehaald. Dat hij dat nog kon!"

De zusjes Van Hal.
Corrie (rechts) en Jo,
tussen hen in
foto's van hun vader.

foto: Irene Wouters

‘Ik zie hem nog wegfietsen’

naam	Corrie Wijtmans-van Hal en Jo de Wit-van Hal
geboortedatum	15 april 1934 (Corrie) en 7 april 1931 (Jo)
straatnaam (toen)	Kamillestraat
burgerlijke staat	Corrie en Jo zijn allebei weduwe. Corrie heeft twee zoons en een dochter. Een dochter is twee jaar geleden overleden. Jo heeft een zoon en een dochter. Corrie heeft vijf kleinkinderen en twee achterkleinkinderen.

*Het gezin Van Hal voor de oorlog,
achter het huis aan de Kamillestraat.*

eten zou hij weer thuis zijn.

„Rond half één zat ik op de canapé die voor het raam stond”, vertelt Corrie. „Ik weet nog dat ik naar mijn moeder riep: mama, er vallen allemaal mannetjes uit. Maar dat waren de bommen.”

In eerste instantie legden de kinderen nog helemaal geen verband tussen de bommen en het gevaar voor hun vader. Zelfs niet toen een achterbuurman vanaf het dak van zijn huis riep: ‘Oh god, Philips staat in de fik’. Want toen dachten de Van Hals nog dat het alleen de Philipsfabrieken in de binnenstad waren.

Maar dan wordt het later en later en hun vader komt maar niet thuis. Dan komen twee ooms uit het Philipsdorp langs. Ze hebben bedrukte gezichten en ze nemen hun moeder Tina mee naar de keuken om hun ongerustheid met haar te delen.

„Die zondag en de dagen daarna

hebben ze overal gezocht naar mijn vader”, zegt Corrie. „In alle ziekenhuizen waar gewonden lagen, in alle garages, waar de doden verzameld werden en bij Philips.” Aanvankelijk zonder succes en de familie houdt nog hoop. Maar op woensdag vinden de twee ooms hem. Tussen de lichamen op de vloer van de Obam-garage aan de Aalsterweg. Ze herkennen hem aan zijn rossige haardos. De zussen vertellen hoe de ooms samen met de pastoor naar het huis van de Van Hals kwamen. Een schoen, een gespikkelde blauwe sjaal en een gehavende portefeuille brengen ze mee.

Jo vertelt: „Nee, we hebben hem niet meer gezien. Ons moeder ook niet. Dat mocht niet van de dokter. Hij werd naar huis gebracht in een verzegelde kist.” De kist stond nog twee dagen in de voorkamer. Op de plek waar de kinderen een paar dagen eerder nog

om cadeautjes te kopen en omdat hun vader toevallig heel goed kon timmeren. Alleen wisten de kinderen Van Hal dat toen niet. „Nee hoor, wij geloofden toen allemaal nog in Sinterklaas. Die had ze 's nachts gebracht”, zegt Jo stellig.

*„Hij zei alleen maar: Meisje,
onthoud jij nou maar hoe hij was
toen hij 's ochtends wegfietste”*

De dag was zo mooi begonnen. De kinderen wachtten boven vol spanning totdat geroepen werd dat ze naar beneden mochten komen. Want zo ging dat in die tijd. Sinterklaas bracht de pakjes in de nacht van 5 op 6 december. En 's ochtends stonden die dan in de woonkamer. Bij de Van Hals

in de Kamillestraat had Sinterklaas de tafels en de stoelen in de zondagse kamer opzij moeten schuiven om alles goed te kunnen uitstallen.

Toen hun vader had gezien hoe tevreden zijn kroost met het nieuwe speelgoed was, maakte hij zich klaar om

naar het werk te gaan. Jan van Hal werkte bij Philips op Strijp S. In het Ketelhuis was hij een van de onderhoudsmonteurs. Hoewel de fabrieken op zondag groten-deels stillagen, werkten de ketels door. En Jan

van Hal dus ook, want met zijn grote, jonge gezin, kon hij het extra geld goed gebruiken.

Hij pakte zijn fiets, knoopte zijn gespikkelde sjaal om en bond zijn blauwe broodtrommeltje met een dik elastiek achterop. „Dag jongens, tot straks hè”, riep hij. Met het middag-

eten zou hij weer thuis zijn.

„Rond half één zat ik op de canapé die voor het raam stond”, vertelt Corrie. „Ik weet nog dat ik naar mijn moeder riep: mama, er vallen allemaal mannetjes uit. Maar dat waren de bommen.”

In eerste instantie legden de kinderen nog helemaal geen verband tussen de bommen en het gevaar voor hun vader. Zelfs niet toen een achterbuurman vanaf het dak van zijn huis riep: ‘Oh god, Philips staat in de fik’. Want toen dachten de Van Hals nog dat het alleen de Philipsfabrieken in de binnenstad waren.

Maar dan wordt het later en later en hun vader komt maar niet thuis. Dan komen twee ooms uit het Philipsdorp langs. Ze hebben bedrukte gezichten en ze nemen hun moeder Tina mee naar de keuken om hun ongerustheid met haar te delen.

„Die zondag en de dagen daarna

hebben ze overal gezocht naar mijn vader”, zegt Corrie. „In alle ziekenhuizen waar gewonden lagen, in alle garages, waar de doden verzameld werden en bij Philips.” Aanvankelijk zonder succes en de familie houdt nog hoop. Maar op woensdag vinden de twee ooms hem. Tussen de lichamen op de vloer van de Obam-garage aan de Aalsterweg. Ze herkennen hem aan zijn rossige haardos. De zussen vertellen hoe de ooms samen met de pastoor naar het huis van de Van Hals kwamen. Een schoen, een gespikkelde blauwe sjaal en een gehavende portefeuille brengen ze mee.

Jo vertelt: „Nee, we hebben hem niet meer gezien. Ons moeder ook niet. Dat mocht niet van de dokter. Hij werd naar huis gebracht in een verzegelde kist.” De kist stond nog twee dagen in de voorkamer. Op de plek waar de kinderen een paar dagen eerder nog

Vader Jan van Hal
met de kleine
Corrie voorop de fiets.
Dezelfde fiets waarop
hij vertrok naar zijn
werk op Strijp S.

zo tevreden met hun nieuwe speelgoed hadden gezeten. Toen werd hij begraven, in Tivoli bij de Arnaudinakerk. Hij werd weggebracht in een zwarte koets. En er lag sneeuw. Jan van Hal werd 39 jaar.

Later hebben ze nog gehoord hoe hun vader en een collega wegvluchtten toen de bommen vielen. De collega rende naar buiten en riep: „Jan, ga mee!“. Maar Jan ging onder een trap zitten.

Hoe het daarna ging met het gezin Van Hal? De eerste jaren vreselijk. De zussen schetsen een leven vol ontberingen. Met een moeder bij wie 'het verdriet in haar hoofd schoot'. Met een chronisch tekort aan geld, vitaminen en goed eten. De ondervoede Jo die moest aansterken in een kinderkolonie in Eersel. De gaarkeuken aan de Biesterweg waar ze een keer per

week wortelstamp met hachee konden halen. De setjes onderkleding die ze via het Rode Kruis konden ophalen aan de Edelweissstraat. Het schooien om eten bij de boeren in Leende, waar ze met die bolderwagen van Sinterklaas naartoe waren gelopen.

Op Philips zijn de zussen eigenlijk nog steeds boos. 's Woensdags was het lichaam van hun vader gevonden, donderdags stonden er al twee mannen van het bedrijf aan de deur om de 'ziekenkaart' van hun vader op te halen. „Daarna is er nog een keer iemand van Philips geweest. Die zei: 'Mevrouw, we zullen goed voor u zorgen'. Nou, mooi niet. Nooit meer iets gezien of gehoord van Philips“, vertelt Corrie.

En trouwens, op koningin Wilhelmina zijn ze ook altijd boos gebleven. Die kwam na de bevrijding naar Eindhoven. En hun moeder was een van de Eindhovenaren die haar bij het

*Jan van Hal
overleed op een dag
die zo vreedzaam
begonnen was.*

O GIJ, DIE VOORBIJGAAT KOMT EN
ZIET, OF ER EEN SMART IS GROOT ALS
DE MIJNE

S. L. V. 19

Gedenk in uw godvrucht,ge gebeden de
ziel van zaliger

Johannes Leonardus van Hal,
echtgenoot van
Hubertina Snel

Hij werd geboren te Eindhoven 3. No-
vember 1903, en kwam om het leven
bij de oorlogsramp, die Eindhoven trof
op Zondag 6 December 1942. Hij werd
begraven op het kerkhof van het Rec-
toraat 'Sint Jozef, (Tivoli.)

Moest de dood zoo spoedig deze
scheiding tewoegbrengen?

God, uw heilige wil geschiede!

Bij God is barmhartigheid en over-
vloedige verlossing.

Dierbare Echtgenoot en Kinderen,
zoo heeft dan de dood onverwacht een
sinde gemaakt aan ons samenzijn! Zoo
gaarne was ik bij u gebleven, om u
tot steun te zijn. Bidt nu veel voor mij,
opdat mijn ziel spoedig in vrede ruste,
en wij elkander eens mogen weerzien,
waar geen scheiding meer zal zijn.

Heer, geef hem de eeuwige rust.
En het eeuwig licht verlichte hem. Dat
hij ruste in vrede. Amen.

A. van Kleef, Tivoli.

K 857

Van Abbemuseum een handje mocht komen geven. De koningin vroeg haar toen hoe het met haar was en Tina van Hal had geantwoord dat het slecht ging. En toen had koningin Wilhelmina gezegd: 'Ja, u moet er maar troost in vinden'. Wat ze daar nou precies mee bedoelde, is de zussen nog steeds niet helemaal duidelijk. „Maar ons moeder was er nijdig over. Die kwam terug en zei: Nou, die koningin daar ga ik ook nooit meer naartoe.”

Uiteindelijk kwam het wel weer goed met de kinderen en moeder Van Hal. Een jaar na de oorlog hertrouwde Tina met een weduwnaar uit de straat. Een vriendelijke man, met negen kinderen. „Hij kon alles van ons hebben. Meer nog dan van zijn eigen kinderen”, zeggen de zussen.

Hun moeder overleed toen ze 78 jaar was. Inmiddels zijn de drie broers ook overleden. Alleen Corrie en Jo zijn

er nog. En hoewel ze na de oorlog in hun eigen gezinnen hun porties lief en leed ondervonden, denken ze nog vaak aan die oorlogsjaren en het bombardement van 6 december 1942.

Voorals Sinterklaas in aantocht is. Jo: „Ik ben er altijd aan blijven denken: hoe zou hij er toch bij gelegen hebben? Ik weet niet waarom, maar het is altijd in mijn hoofd blijven hangen. Natuurlijk heb ik het gevraagd aan mijn oom. Wel tien keer. Maar dan zei hij: meisje, denk jij nou maar aan je vader zoals hij die morgen was.”

En dat doen ze ook. Corrie: „Weet je, van de week zat ik er nog aan te denken. En dan zie ik hem zo nog wegfietsen. Met zijn sjaal om en dat blauwe broodtrommeltje achterop. Maar nou dacht ik voor het eerst: verrek, en die fiets dan? Ons pap was op de fiets. Maar die fiets hebben we ook nooit teruggezien.”

Wisse Dekker.

foto: René Manders

'Philips kon niet anders'

naam	Wisse Dekker
geboortedatum	26-4-1924
straatnaam (toen)	Frederika van Pruisenweg 27
burgerlijke staat	Weduwnaar, twee kinderen
levensloop	Werkte vanaf 1948 bij Philips en was president-directeur van 1982 tot 1986.

Voetballen met de pet van een SS'er

Waarom hadden de Engelse bommenwerpers het eigenlijk op Philips voorzien? Om aan te geven hoe 'Kriegswichtig' Philips wel niet werd beschouwd: al vier dagen na de Nederlandse capitulatie stonden Duitsers in Eindhoven op de stoep om aan te dringen op snelle herovating van de productie van lampen, radiobuizen en zo meer.

De complete directie was al voor de Duitse inval naar Den Haag uitgeweken en verhuisde vervolgens naar Londen en New York. Alleen Frits Philips keerde vanuit Den Haag terug

naar Eindhoven. Tijdens de bezetting bestuurde hij de Nederlandse en Europese Philips-tak. Als voorzitter van de 'oorlogsdirectie' werd hij echter aan de teugels gelegd door Duitse 'Verwalters', die ervoor zorgden dat het concern, en dan met name de fabrieken in Eindhoven, een bijdrage konden leveren aan de Duitse oorlogseconomie.

Die bijdrage was niet gering. In de oorlog kreeg Philips het in Eindhoven drukker dan daarvoor. Na een korte onderbreking in de eerste oorlogsm maand, werd de productie opgevoerd.

door: Peter van Vlerken

Volgens Philips-geschiedschrijver Teulings nam tot maart 1942 het aantal arbeidskrachten in Eindhoven toe van ruim 15.000 tot ruim 24.000. In dezelfde periode steeg het bedrag aan Duitse defensieorders voor de totale Nederlandse industrie van een miljard naar tweeënhalf miljard *Reichsmark*, waarvan Philips vele tientallen miljoenen voor zijn rekening nam.

Een andere geschiedschrijver, Blanken, legt wat meer de nadruk op sabotage-acties en vertragingstactieken die bij Philipsleveringen aan de Duitsers werden toegepast, maar dat was voor

Engelse bommenwerpers geen reden de Philipsfabrieken te ontzien. 'Waar gewerkt wordt voor de Moffen slaat de RAF toe', stond op een strooibiljet. Toen het Sinterklaasbombardement had plaatsgevonden was in Britse bioscopen het verslag te zien onder de titel '*Bomber command wreck the famous Philips radio works at Eindhoven*'. De schade aan het complex aan de Emmasingel en de fabrieken op Strijp was enorm. In New York was voor Anton Philips het bombardement onverdraaglijk en in Eindhoven vond zijn zoon Frits het niet gerechtvaar-

digd, omdat volgens hem de bijdrage van zijn onderneming aan de Duitsers helemaal niet zo groot was.

Wisse Dekker, die het zou schoppen tot hoogste baas van Philips, zegt terugkijkend dat het bedrijf weliswaar met zichzelf in conflict was over de samenwerking met de Duitsers, maar dat het weinig keus had.

„Na de oorlog waren we bezig Philips op te bouwen en uit te breiden. We keken vooruit, niet terug”

Zelf werkte hij nog niet bij Philips, maar hij sprak erover met zijn vader, die chef was van het Philips-vervoersbedrijf en die door Blanken nog met name wordt genoemd als een van degenen die met veel inventiviteit de Duitsers wist te misleiden. „Maar eigenlijk werd er bij Philips liever niet

over gepraat”, zegt Wisse Dekker over de oorlogsproductie voor de Duitsers. Verwijzend naar sabotage-acties die bij Philips plaatsvonden en naar de inspanningen voor de joodse Philips-werknemers in kamp Vught, is zijn conclusie nu dat Frits Philips onder de gegeven omstandigheden heeft gedaan wat hij kon.

Dekker werd geboren in de Lindenlaan, in het Philipsdorp, maar in de oorlogsjaren woonde het gezin aan de Frederika van Pruisenweg, onder de aanvliegroute van

de bommenwerpers richting Philips-fabrieken. „Een bom viel op het huis van vrienden in de Anna Paulownastraat, maar ontplofte niet. Zij woonden een tijdje bij ons in, omdat hun woning niet veilig was.” Van de zolder belandde de bom op de keukenmat. „Als we iets nodig hadden uit het

huis, stapten we er gewoon overheen, zo gewend waren we aan die bom geraakt." Hij zat als 18-jarige bij de Luchtbescherming. Als het luchtalarm afging, zoals bij het Sinterklaasbombardement, moest hij zich melden bij de 'Blokpost'. „We hadden geleerd zand te gooien op fosforbommen.” Dat deden ze toen ze waren neergekomen in de Anna Paulownastraat. „Iemand zag het elders branden en schepte het zand weg dat wij erop hadden gegoooid, zodat alles weer opnieuw in de fik vloog.” Nadat hij was aangewezen als een van de aanstichters van het zogenaamde 'vlaggenoproer', een scholierenprotest tegen NSB-vlaggen op scholen, en na een incidentje bij de Hema vond hij het nodig onder te duiken bij familie in Zeeland. „Met vrienden waren we bij de Hema om koffie te drinken en naar de meisjes te kijken. Er zaten ook een paar Nederlandse SS'ers. Toen we

onze jassen pakten, stootte een van ons een SS-pet van de kapstok en zijn we ermee gaan voetballen. Die mannen waren woedend. Een van hen zei dat hij wist wie ik was.”

Na omzwervingen was Dekker bij de bevrijding terug in Eindhoven. Tot aan Grave trok hij als tolk mee met de geallieerden en meldde zich vervolgens voor Nederlands-Indië.

In 1948 begon bij Philips in Eindhoven zijn glanzende carrière. „We waren bezig Philips uit te breiden. We keken vooruit, niet terug. Het was een heel positieve stemming die ik geweldig vond. Niet dat we met zijn allen voortdurend rondliepen met het idee het land te moeten opbouwen, helemaal niet, we deden wat gedaan moest worden. Over onbelangrijke dingen werd niet gesappeld.”

In dat perspectief werden de oorlog en het Sinterklaasbombardement allengs minder belangrijk.

Tom Aarts op de plek waar
zijn geboortehuis stond.
Toen Pruimenstraat,
nu Fellenoord

foto: Ton van de Meulenhof

‘En net dat huis werd gebombardeerd’

naam	Tom Aarts
geboortedatum	25 februari 1935
straatnaam (toen)	Pruimenstraat 4
beroep	sinds 30 maart 1948 horloge-/ klokkenmaker
levensloop	Voorzitter geweest van het Ouderen Appèl Eindhoven.

*Vader Anton Aarts met Toms zusje Toos.
De auto is van de Philipsdirectie, tijdens
een bloemencorso in de jaren dertig.*

*Moeder,
Jan, Bep en Tom.*

*Pruimenstraat
oktober 1943.*

De drummer werd twee dagen later teruggevonden

Vader Anton (Toon) was chauffeur van de Philipsdirectie, ook tijdens de oorlog. Hij moest veel met Duitsers rijden. Maar in 1943 werd hem dat wat te link. Hij ging naar Frits Philips en zei dat hij kinderen had en het werk te gevaarlijk vond, in verband met bombardementen of eventuele aanslagen. Hij moest zich melden bij zijn huisarts, dokter Bussemaker op de Willemstraat en die 'keurde hem af. Hij werd toen hoofdconciërge bij het kantoor. Op 6 december 1942, sinterklaasdag, was het mooi open weer, herinnert Tom Aarts zich als de dag van gisteren.

Het gezin Aarts (vijf kinderen) woonde op de Pruimenstraat 4 in Woensel, op zo'n honderdvijftig meter van de Lichttoren. „Ik weet tot op de meter nauwkeurig waar mijn geboortehuis heeft gestaan”, zegt Tom Aarts die sinds jaar en dag in Stratum woont. Later, als er een foto gemaakt wordt, blijkt het geboortehuis te hebben gestaan een beetje rechts van de hoofdingang van het Rabobank-gebouw aan de Fellenoord. In een perkje met wat bankjes wijst Tom Aarts de plek aan. „Hier heeft het gestaan.” „Mijn moeder was alleen thuis met een zusje dat net onder mij kwam. Ik

door: Riëks Holtkamp

was met mijn jongste zusje bij een kameraadje aan de Nieuwe Bogert aan het spelen. Die lag achter de Pruimenstraat. Vervoersbedrijf Wouters zat daar bijvoorbeeld. Via de achtertuin kwam je op de Nieuwe Bogert. Toen het bombardement begon, kwam mijn moeder hard aanlopen terwijl de kogels in het rond vlogen. Mijn jongere zusje had ze even alleen gelaten onder de keukentafel. Daar moest ze blijven zitten."

*„Het was één grote puinhoop.
Dat zie ik tot op de dag van
vandaag nog altijd precies voor me”*

„Op de Beemd stond afweergeschut van de Duitsers en dat begon op die vliegtuigen te schieten, zo over de huizen heen. Dat was een enorm geratel. Mijn moeder nam vervolgens

mijn jongste zusje en mij mee de straat over, door de achtertuin mee naar binnen, schoof een tafel onder het raam en wij met ons drieën eronder. Mijn moeder was heel angstig weet ik nog wel. Die was natuurlijk heel bezorgd. Ze was alleen thuis met drie kinderen en wist niet hoe het met mijn vader en mijn broer en zus was." Mijn vader, mijn oudste zus en mijn broer zaten in café Den Hek op de Fellenoord, schuin tegenover de City-

bioscoop en naast Musis Sacrum. Dat café is helemaal platgegooid. Vader was voorzitter van accordeonclub Guido Deiro. Die had zo'n 40 à 45 leden. Die speelden

daar elke zondagochtend. De dirigent van de club was de heer Maas, die ook dirigent van een harmonie was, ik dacht harmonie Musis Sacrum."

„Ze zijn allen onder het puin wegge-

haald, behalve Cor Honing de drummer. Die werd pas twee dagen later levend teruggevonden. En dat kwam door het geblaf van een hond. Ik dacht dat het een Schotse collie was."

"Mijn zuster had een verbrijzelde enkel. Daarmee heeft ze nog in het Diaconessenhuis gelegen. Dat stond toen aan de Parklaan, waar nu Dommelhoef is."

"Mijn broer, inmiddels overleden, had een scherf achter zijn oor. Die heeft hij zijn hele leven gehouden. Daar heeft hij nooit last van gehad. Mijn vader mankeerde niks."

"Toos Hendriks, een nichtje van mij, dat in de Harmoniestraat woonde, is wel omgekomen. Ze was gaan spelen bij een vriendinnetje aan de overkant. En net dat huis werd gebombardeerd."

"Het bombardement heeft zo'n vijf tot tien minuten geduurd. Precies weet ik het niet meer. Ik was toen 8 jaar."

Staande voor de huidige Rabobank,

uitgerekend op de verjaardag van zijn jongste zus die ook op die plek is geboren, geeft hij met een brede zwaai aan hoe de bommenwerpers kwamen aan vliegen, hier met een bocht achter de Rabobank vandaan, zo naar de Lichttoren toe."

"De Philipsfabrieken waren getroffen, de Demer lag grotendeels in puin. Gek genoeg waren aan de Fellenoord weinig huizen getroffen, terwijl die toch dicht bij de Philipstoren lagen. Ook aan de Oude Bogert lagen enkele huizen plat. Het was één grote puinhoop. Dat zie ik tot op de dag van vandaag nog altijd precies voor me. Maar nachtmerries heb ik er nooit van gehad."

"Bij ons zaten de (niet ontplofte) brandbommen in het trottoir. Die staken zo naar buiten. Ergens in de Bogert lag nog een duizendponder."

"Aan de Nieuwe Bogert waren ook twee huizen helemaal vernield. Als

Accordeonclub Guido Deiro

kinderen wilden we daar in spelen, maar mijn vader haalde ons eruit. Dat was natuurlijk veel te gevaarlijk. Die muren konden zo instorten.”

„In februari 1945 kwam nog een oom om, een broer van mijn vader.

Aarts Transporten dat was van mijn grootvader geweest. Op de kruising voor De Laak viel toen een bom uit een Engelse jager. Hij werd gedood, zijn paard ook, want hij was bezig met een verhuizing. Ook een vrouw kwam daarbij om. Mijn vader is toen nog geweest om hem te identificeren. Hij was helemaal in stukken en het paard ook.”

„In 1943 zijn we verhuisd. Mijn vader wilde daar niet langer wonen. We kwamen toen in Tivoli, in de Panterstraat te wonen. Ook daar hoorde je nog de bommenwerpers overkomen, die op weg gingen naar Duitsland. Later kwamen ze weer over op de terugweg. Ook van die grote Ame-

rikaanse vliegende fortent. Maar die vlogen 's nachts. Ook V1's heb ik over zien komen, op weg naar Antwerpen. Dan zaten er van die Engelse Spitfires achteraan.”

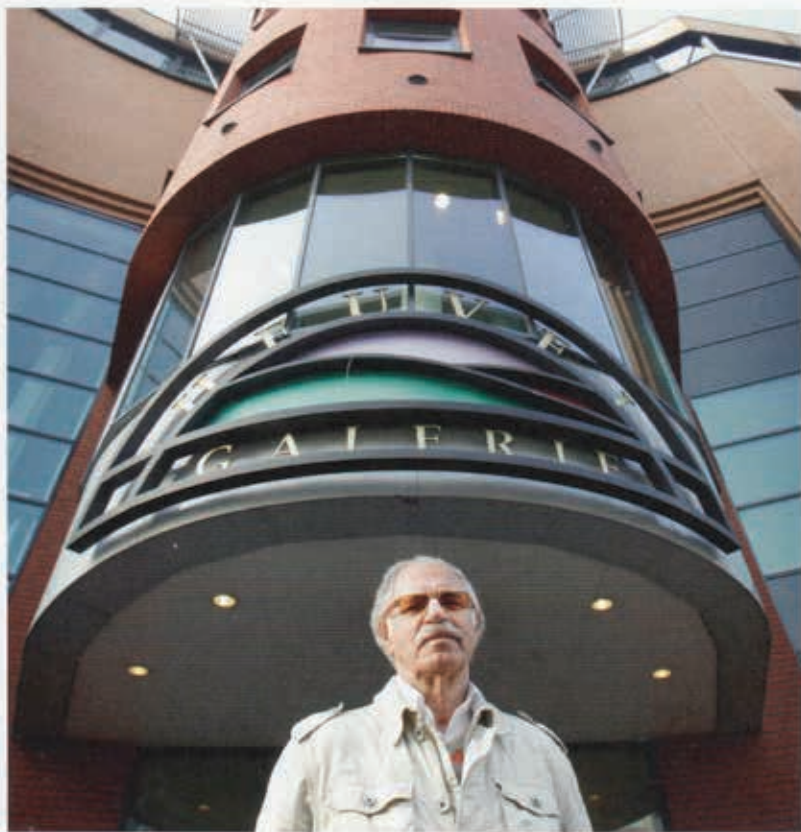
Later kocht Aarts alle boeken die hij maar te pakken kon krijgen over de oorlog en de bombardementen op Eindhoven in het bijzonder. „Ik hou alles bij over de oorlog.”

Uit die boeken weet hij nu dat aan de bommenwerpers een jager voorafging die een rondje vloog over de Philipsfabrieken. Die werd ook beschoten maar wist te ontkomen. Daarna kwam de golf bommenwerpers. Diezelfde jager kwam na het bombardement terug.

„Die ging foto's maken, zoals hij ervoor ook al had gedaan. Daarmee konden ze bekijken hoe groot de schade was. Want je had toen nog geen satellieten natuurlijk.”

Piet Stoutjesdijk,
69 jaar later bij de
plek waar het
Binnenziekenhuis stond
toen hij daar op
6 december 1942 in lag.

foto: Irene Wouters

‘Op blote voetjes door het ziekenhuis’

naam	Piet Stoutjesdijk
geboortedatum	10-11-1937
straatnaam (toen)	Lag op 6 december 1942 in het Binnenziekenhuis
burgerlijke staat	gehuwd, twee zoons, twee kleinzoons, twee kleindochters.
levensloop	Ging als 19-jarige mari- nier naar Nieuw-Guinea, is daarna gaan werken bij Gielissen en heeft na vele omzwervingen een baan gevonden bij Unilever.

*Pietje Stontjesdijke
toen hij nog een
zorgenkindje was.*

Pietje

Een dodemansrit, dwars door de brandende stad

Piet Stoutjesdijk maakte na de oorlog, toen hij als 19-jarige marinier naar Nieuw-Guinea was gegaan, dingen mee waar hem nu nog de rillingen van over de rug lopen. Gebeurtenissen die hij niet van zich af kan zetten. En die hij nu nog eindeloos herkauwt om te proberen ze te begrijpen en te verwerken.

Zijn ervaring tijdens het Sinterklaasbombardement noemt hij dan ook 'een klein herinneringetje, lang niet bladvullend'. Desalniettemin denkt hij er vaak aan terug, en als hij er over vertelt, is duidelijk dat het hem geen enkele moeite kost om zich volledig te verplaatsen in dat kleine, bange en ziekelijke jongetje dat hij ooit geweest is.

door: Corrie de Leeuw

„Het is zo. Ik was altijd ziek, zwak of misselijk. Ik had altijd pijn en was doodsbang voor de dokter. Ik was een echt zorgenkindje.”

De familie Stoutjesdijk woonde in Woensel, aan de Hendrik Staetslaan 27. Vader (die bij Philips werkte), moeder en vijf kinderen. Piet was nummer twee.

„Door de open deuren van de ambulance zag ik hoe een man uit de dakgoot bij het café viel”

Met Sinterklaas in 1942 lag de 5-jarige Pietje in het Binnenziekenhuis. Hij had difterie en lag samen met drie lotgenootjes van dezelfde leeftijd in een geïsoleerde kamer. Als papa en mama op bezoek kwamen, mochten die alleen maar zwaaien van achter het glas. En alsof dit allemaal nog niet

aandoenlijk genoeg was, had Pietje ook nog een buis in zijn keel.

„Verschrikkelijk was dat. Het was blijkbaar nodig omdat ik anders zou kunnen stikken. Maar ik moest er van hoesten en ik had zo’n erge dorst. De hele tijd. In mijn herinnering mocht ik ook helemaal niets drinken. Alleen maar een beetje aan een washandje zuigen. En dan had ik ook nog een zwerende vinger.”

Die middag lag Piet zich onverminderd ellendig en dorstig te voelen toen het geronk van de vliegtuigen aanzwol tot een enorme herrie. En toen vielen de bommen. De vier zieke kinderen sprongen direct het bed uit en renden de gang op. Dat wil zeggen: Pietje rende eerst naar het kraantje in de hoek, want bommen of geen bommen: de dorst

was toch nog net iets groter dan de angst.

„Wät er daarna allemaal gebeurd is weet ik niet meer. Ik weet wel dat ik nog steeds op blote voeten was. En ik denk dat ik ook in mijn broek heb geplast. We zijn opgevangen en ik ben met een ambulance naar huis gebracht. Dat weet ik nog heel goed. Wat een rit! Dwars door die brandende stad. En de achterdeuren stonden open. Ik denk dat we erg moesten omrijden, want ik weet nog dat we over de Emmasingel gingen. En ik zag een café. Daar moet het ook geweest zijn dat ik zag hoe een man uit de dakgoot viel. Later zeiden volwassenen dat ik dat maar bedacht had. Maar dat is niet zo. Zo'n beeld vergeet je nooit meer.”

De kleine Piet werd na de helletocht gewoon netjes thuis afgeleverd. En hij

*Nooit sprak Piet
later met zijn ouders
over de helletocht in
de ambulance.*

herinnert zich als de dag van gisteren hoe hij 's avonds veilig tussen papa en mama onder een heel dikke, zware deken lag.

„Wat moeten die mensen toch ook in angst gezeten hebben. Die zagen vanuit Woensel de stad in brand staan. En daar lag hun zoontje ergens in het ziekenhuis. En toch heb ik het daar nooit met ze over gehad. Gek hè?”

Hendrik Schellens vond dankzij het bombardement een functie waarin hij zo 'onmisbaar' was dat hij niet naar Duitsland hoefde.

foto: Irene Wouters

‘En Sinterklaas rukte zijn mijter af’

naam	Hendrik Schellens
geboortedatum	26 oktober 1913
straatnaam (toen)	Augustijnendreef
burgerlijke staat	Trouwde in 1943 met Anny Jamin. Kreeg drie dochters en twee zoons. Zijn vrouw en één zoon zijn inmiddels overleden.
levensloop	Was samen met zijn jongere broer Sjaak de laatste directeur van het familiebedrijf trijpfabriek Schellens en Marto. In 1982 sloot de fabriek, die toen op industrieterrein De Hurk stond. De oude fabrieksgebouwen aan de Dommel bij de Augustijnendreef waren al in 1972 gesloopt.

Schade
aan het
Binnen-
zieken-
huis.

foto:
Spaarnestad
Photo

Je wilt eigenlijk maar één ding: zo snel mogelijk naar huis

Het is eigenlijk heel vreemd. Want hier zit iemand die op een indirecte manier misschien wel zijn leven te danken heeft aan het Sinterklaasbombardement van 1942. Die persoon is Hendrik Schellens. Sinds kort 98 jaar. Hij zit op een stoel voor het raam in het Eindhovense

verzorgingshuis Ekelhof. Binnenkort verhuist hij tegelijk met andere Ekelhof-bewoners naar het gloednieuwe woonzorgcomplex Gagelbosch in het Eindhovense stadsdeel Gestel. Hendrik Schellens is de tweede uit een gezin van tien. Zijn oudste broer leeft ook nog. Die wordt volgend jaar

door: Corrie de Leeuw

honderd. „Ik ben van een taai geslacht”, zegt hij dan ook.

Hendrik Schellens is telg van de fabriantenfamilie Schellens. Die had twee takken: die van de trijpfabriek Schellens en Marto en die van de trijpfabriek Leo Schellens. De eerste maakte

„Het bombardement heeft mijn leven misschien wel gered”

bijvoorbeeld velours bekleding voor eersteklastreinwagens (in het fabrieksgebouw aan de Dommel bij de Augustijnendreef), de tweede specialiseerde zich in mohair velours interieurstoffen. Hendrik Schellens vormde samen met een jongere broer de laatste directie van Schellens en Marto. In 1982 sloot de fabriek. De tak van Leo Schellens,

met het fabrieksgebouw aan de Dommel bij de Bleekstraat, bestaat nog steeds. Al is het bedrijf vorig jaar wel verhuisd naar een Helmonds industrieterrein.

Zoals het een rechtgeaarde fabrikantenzoon betaamde, studeerde Hendrik economie. Hij deed dat in Tilburg. En

hij was nog student toen de oorlog uitbrak.

„Op gegeven moment sloten de universiteiten en werd ik opgeroepen om te werk gesteld te worden in Duitsland”,

vertelt Schellens. „Maar daar voelde ik niks voor natuurlijk.”

Nu had vader Schellens als Eindhovenense notabele zitting in verschillende besturen. Bijvoorbeeld in dat van de Vincentiusvereniging (liefdadigheid) en van het Binnenziekenhuis. Daarom kende hij ook geneesheer-directeur Meuwissen van dat ziekenhuis. En die

zorgde voor een functie en een schriftelijke verklaring van onmisbaarheid voor de inmiddels 29-jarige Hendrik. Zodoende werd Hendrik Schellens in 1943 hoofd van de administratie van het Binnenziekenhuis. En omdat die afdeling door het Sinterklaasbombardement van volkomen in puin lag, en helemaal opnieuw opgebouwd moest worden, kon Hendrik Schellens 'minder dan ooit gemist worden'. De *SS-Gruppenführer und General-Leutenant der Polizei Rauter* accepteerde dit en het werd Hendrik Schellens vergeven dat hij zich niet zoals opgedragen had gemeld bij het kamp Ommen. „Ja, je kunt dus wel zeggen dat dat bombardement mijn leven heeft veranderd”, stelt Schellens vast. „Het heeft mijn leven misschien wel gered.”

En die 6e december 1942? Waar was hij toen?
„Oh ja. Dat weet ik nog wel. Ik zie mij

nog lopen met mijn vader. We gingen naar de sinterklaasviering in het Vincentiushuis aan de Ten Hagestraat. En toen kwamen de vliegtuigen.”

En hoe het dan verder ging? In eerste instantie gaat het helemaal niet verder in de herinnering van Schellens. Het volgende dat hij nog weet, is namelijk dat zijn vader en hij niet wisten hoe snel ze naar huis moesten rennen. En hoe opgelucht ze waren toen bleek dat het huis aan de Augustijnendreef onbeschadigd was.

Maar dan komen er toch wat stukken van herinneringen. De tientallen kindjes die klaar zaten om hun kleine, houten speeltjes en wat snoepgoed in ontvangst te nemen. De schuilkelder onder het gebouw. Het schudden van de vloer, het trillen van de muren.

En Sinterklaas? Wat deed die?

„Ja. Sinterklaas... Dat was Frans Verhagen. Die is later nog burgemeester

Demer na het bombardement.

Nabij het hoogaltaar in de Catharinakerk.

van Geldrop geworden. Hij zat in een stoel. En die kinderen er voor. En toen kwamen die geweldige klappen! Hij rukte zijn mijter af en gooide de staf opzij. En toen renden we allemaal naar de schuilkelder."

Of de kinderen daarbij waren?, of iedereen in de kelder paste?, of Sinterklaas de leiding nam? Hendrik Schellens weet het niet meer. Net als bij zovelen van zijn generatie nam het leven van alledag, het opbouwen van de samenleving en het veiligstellen van de toekomst hem te veel in beslag.

Er zijn in ieder geval geen aanwijzingen dat er die middag in het

Vincentiushuis kinderen bij waren die het niet overleefd hebben.

Op een van de websites over de historie van Eindhovense staat een commentaar bij een foto van de bommenschade aan het Binnenziekenhuis. Het is van ene Tonnij Wouters, die als bijna 6-jarig jochie in het Binnenziekenhuis lag en naar buiten keek tijdens het bombardement.

„Ik heb de goedheiligman zien vluchten op zijn paard. Hij verloor zijn mijter. Zwarte Piet achter hem aan hollend."

Dat zullen wel niet de Sinterklaas en Zwarte Piet uit het Vincentiushuis geweest zijn.

Ans en Kees Rijken
bezochten na de
oorlog zo veel
mogelijk RAF-piloten
die 'op Eindhoven'
hadden gevlogen.

foto: Jurriaan Balke

‘Op maandag gewoon weer naar school’

naam	Kees en Ans Rijken
geboortedatum	2 april 1928 (Kees) en 2 april 1933 (Ans)
straatnaam (toen)	Rochusstraat (Kees) en Hemelrijken (Ans)
burgerlijke staat	Gehuwd, twee dochters
levensloop	Hij werkte als administrateur bij de gemeente Eindhoven. Zij was ambtenaar bij de gemeente Eindhoven tot haar trouwen.

Gek op vliegtuigen en voor de duvel niet bang

Nee, van een collecte of een solidariteitsactie voor getroffen stadsgenoten kunnen ze zich niets herinneren. En dat er nou veel over gepraat werd op school, op straat of in de winkels, ook niet. Ja, over de oorlog in het algemeen wel. En over de praktische gevolgen van die oorlog voor het dagelijks leven. Maar over emoties? Over verdriet of angst? „Nee, dat was niet zo in die tijd”, zegt Kees Rijken (nu 83, destijds 14), „ik denk zelfs dat we 's maandags na het Sinterklaasbombardement gewoon weer naar school gingen.” En zijn vrouw Ans (nu 78, toen 9) vult aan: „Ik weet

nog wel dat er gebeden werd voor Toosje die niet meer terugkwam en voor Marietje uit de Harmoniestraat die haar ouders en broertje verloor. Later hoorden we dat er van Toosje helemaal niks meer was teruggevoonden. Maar echt praten daarover deden we niet. Er gebeurde gewoon te veel, en je moest toch door.”

Ans en Kees Rijken zijn ruim vijftig jaar samen. Dus in de oorlog kenden ze elkaar nog niet. Toen de 'Sinterklaasbommen' op Eindhoven vielen, woonde hij met ouders, broer en zus in de Rochusstraat in Stratum en zij

Mosquito's

foto: Ad Hermens

met vader, moeder, broer en zus aan de Hemelrijken in Woensel. Maar toch hadden ze toen al iets gemeen: ze waren gek op vliegtuigen, waren 'voor de duvel niet bang', en gingen tijdens bombardementen het liefst naar buiten met hun vaders om te kijken. Ans: „Trouwens, ik heb ook altijd gevonden: als je maar ziet wat er gebeurt, word je ook minder snel bang.”

Kees Rijken bracht naar eigen zeggen een groot deel van de oorlog door op het dak van het huis. Zo ook die zondag 6 december 1942. Dat wil zeggen: toen er een enorm, nog nooit

eerder gehoord lawaai aanzwol, vloog hij naar boven. En wat een schouwspel voltrok zich daar. Als de bejaarde Kees erover vertelt is het nog steeds de tiener Kees die het woord voert. „Er ontrolde zich een film voor mijn ogen”, zegt hij. Want een jongen van 14 op het dak tijdens een bombardement ziet geen gevaar en is zich van de verschrikkingen van dood en pijn nog niet bewust. Zo'n jongen denkt: „Wat vliegen ze laag en wat kan ik de gezichten van de piloten goed zien”.

Zijn vrouw Ans keek ook naar buiten zodra ze de kans kreeg. „Maar wat ik

me achteraf het beste kan herinneren: mijn zusje en ik hadden ieder een roze hart gekregen van borstplaat. En die harten waren allebei doormidden gebroken. Gewoon van de luchtdruk denk ik."

Ans en Kees waren kinderen in een wereld die in brand stond, waar dagelijks duizenden slachtoffers vielen,

„Later hoorden we dat van Toosje niks was teruggevonden”

waarin een heel volk stelselmatig vernietigd werd. Ze woonden in een stad waar zeker in het laatste jaar van de oorlog bijna dagelijks het luchtalarm af ging, waarop geallieerde en Duitse bommen vielen. „Maar wat was onze wereld klein”, zegt Ans Rijken nu. „Ja, we hadden de krant. En een verstopte radio en de waslijn was de antenne.

Maar wat er een wijk verderop gebeurde wisten we niet. De wereld was de kerk, de school en het gezin. Meer niet.”

In de parochie van de Antoniuskerk, waar het gezin van Ans naar de kerk ging, vielen bij het Sinterklaasbombardement 46 doden. Er waren een algemene rouwdienst en een gezamenlijke begrafenis.

Tenminste, voor zover er nog lichamen waren om te begraven. „Een rouwperiode van twee dagen en dan hup, weer

door”, zegt Ans.

„Mensen konden er ook niet in blijven hangen, want dan vreet het je op en ze wilden toch overleven.”

En met dat overleven hielpen de mensen elkaar waar ze maar konden. De saamhorigheid was heel erg groot, zeggen Ans en Kees. In praktisch

opzicht deelden Eindhovenaren wat ze delen konden.

Na de oorlog kwam de wederopbouwperiode. En na de wederopbouwperiode was de oorlog allang voorbij en van praten over de verliezen kwam het vaak niet. Kees en Ans ontmoetten elkaar in het gemeentehuis, waar hij was begonnen als ambtenaar die de post mocht openen en zou eindigen als *'trouble shooter'* en waar zij werkte op de typekamer.

Ans en Kees – allebei geboren op 2 april, allebei gek van vliegtuigen -, besteedden een groot deel van hun huwelijksleven aan dat in de oorlog opgedane vliegvirus. Hij is in de loop van de jaren de deskundige bij uitstek geworden van de luchtoorlog boven Eindhoven. Hij onderzocht, reisde, correspondeerde en schreef er uiteindelijk een boek over.

Samen traceerden ze de Royal Airforce-piloten die bommen op hun

stad gooiden. Er ontstonden vriendschappen voor het leven. En hun liefde voor de luchtvaart groeide. Vorig jaar kreeg zij haar eerste vliegles. Ans: „En toen we terugvlogen, mochten wij eerst. Ryanair moest op mij wachten.” En Kees: „Mijn vrouw heeft heel veel capaciteiten. Veel meer dan ik.”

De man van Marietje van de Voort, die bij het Sinterklaasbombardement haar broertje en ouders verloor, zit bij Ans en Kees in het zangkoor. Marietje zien ze nog vaak. Of ze het er ooit over hebben? „Nee, eigenlijk niet. Ik kan het me niet herinneren, tenminste.” En Ans? Waar denkt zij nog vaak aan terug? „Aan die Engelse piloot. Die piloot die uit zijn vliegtuig sprong, ik denk ergens boven de Boschdijk. En hij viel recht naar beneden want zijn parachute brandde. Dat is een beeld dat ik blijf zien en waar ik nog steeds last van heb.”

Het Oystermonument gemaakt door Eindhovenenaar Peter Nagelkerke.

foto: Irene Wouters

Burgerslachtoffers

Maria J.J. Andriessen, Cornelis M.M. Bakers, Elisabeth W.M. Bakers, Johanna M. Bakers, Johannes Chr.M. Bakers, Petrus W.M. Bakers, Martinus F. Bakers, Petrus H.J.Th. Bergstein, Geertruida A. de Bie, Willem Boer, Margaretha Bremmers, Edithe Cett, Adrianus van Dommelen, P.J.M.E. Eikenaar, Maria Sibylla Elbers, Wilhelmina A. van Emden, Elisabeth Free, M.F. Gruijthuijsen, Johannes L. van Hal, Adrianus P. van Ham, Hubertus P. van Ham, Simon P.A. van Hapert, Albertus J. van Helvoirt, Catharina P.M. Hendriks, Francisca J.M. Hezemans, Carolina H. Heijkoop, Gerardus L.M. van Hirsle, A.C. Hoppenbrouwers, Rosalia Horsten, Cornelia C. Janssen, Petronella de Jong, Helena P.C. Jonkergouw, Johanna M.A. Joosten, Cornelis Kant, Helena G.C. van Kemenade, Hendrik A. Kemper, Antoinetta Ketelaars, Adrianus Kivits, Hendrik Kromdijk, Anna M.M.C. Kuipers, Jan Derk Oderkerk, Johanna A.T. Le Pair, Jan Le Pair, Wilhelmina A. Mandigers, Elisabeth J. Matheij, Hendrikus H. van Melis, Hendrikus vd Meulen, Christina S. Meurs, Josephina Moerkens, Lena J. de Mul, Catharina H. Mulder, John C.H.B. Naumann, Jack Douglas Naumann, Kitty M. Naumann, Jacobus H. Niessen, Bernardina A. Pfeffer, Ida Christina Pruimboom, Albertina A. Raaijmakers, Elisabeth S. Raaijmakers, Gerardina C. Raaijmakers, Joanna H. Raaijmakers, Lamert A. Raaijmakers, Sibylla H. Raaijmakers, Johannes T. Reijntjes, Elisabeth M. van Schaijk, Mathea G.C. Senders, Cornelia T. Smeets, Johanna M. Smulders, Alphonsus M.J. Stultiëns, Anna P. Termeer, Christina D.M. Thier, Johanna M.H. Thijs, Jacob den Tuinder C.J.M. van der Velden, Hendricus C. Vilé, Joannes W.M. Vilé, A.T. van de Voort, Dirk P. van de Voort, Hubertus J. Vorstenbosch, Annette van Wel, Johannes H.C. Wernaart, Gijsberta G. van Zijl, Isabella Bel, Frans F. Bouman, Johanna L.M. Elshout, Marinus van Kasteren, Maria C. Lucas, Maria E. Merkelbach, Catharina Mickers, Johanna M. Plompen, Adrianus Rooijmans, Roza Velleman, Johannes Zijdenbos, Joanna C. van den Broek, Catharina Bongaarts, Hendrik A. Bongaarts, Margaretha Bongaarts, Wilhelmina E. Bongaarts, Clara C. Hendriks, Cornelia H. de Zeeuw, Bertha Kwappenberg, Maria H.C.T. Kliebisch, Theodorus Kliebisch, Theodorus C.M. Kliebisch, Hendrica A. Lommelaars, Maria C. de Zeeuw, Elisabeth Duitsman, Sytske van der Werf, Theodora A. de Kruijff, Pieter Jan Hoppenbrouwers, Anna J.M. Segers, Adriana P.M. Hoppenbrouwers, Paulina M. Hoppenbrouwers, Dorothea F.H. Meerhoff, Wilhelminus P.H. Heldens, Hermanus G.M.J. Heldens, Theodorus H.G.M. Heldens, Antonetta Johanna van Hoof, Anna M.H. Holtackers, Philomena C.R. Kuijpers, Wilhelminus H.J. van de Mortel, Sophia R. van der Zwaluw, Jacobus Ph. Bongaarts, Wilhelmus v Luijk, Pieter Hubergsen, Roelof W. Abbes, Cornelia ten Boer, Catharina van den Heuvel, Clara M.G. Wiggers, Maria Ph.J. Wiggers, Ludovicus A.M.J.B. van Dun, Laurens L. Slootjes, Anna M.J. Hezemans, Johanna M.E. Vilé, Joannes H.S. van Luijt.

Colofon

Teksten	Rieks Holtkamp, Peter van Vlerken, Corrie de Leeuw
Eindredactie	Bianca Clerx
Vormgeving	Elise Rave
Foto's	Fotopersbureau Van de Meulenhof, Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Ad Hermens, Spaarnestad Photo, privécollecties

Dankwoord

Het Eindhovens Dagblad bedankt:

Het Eindhovens Dagblad had dit geschreven monument nooit kunnen maken zonder de medewerking van: Ivonne Lipsch en Loes Heuvelmans van het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Peter Nagelkerke, Jeff Haneveer, Ton van der Heijde, Kees en Ans Rijken, Piet Stoutjesdijk, Dré Rennenberg (voor het lenen van zijn uitspraak 'Die zesde december is de dag dat de stad zijn hart verloor'), Wisse Dekker, Lies Duijts-van den Broek, MarieThèrèse en Elsje Meerhoff, Wim Kuijpers en Tiny Kuijpers-van Loon, Linda Scheepens, Cor Sprengers, Luc Teeuwen, R. van de Ven-van der Vliet, Wim Lier, Hendrik Schellens, Corrie en Jo van Hal, Marietje, Narda en Rien van de Voort (en hun echtgenoten), Jan en Roos Jansen-van de Ven, Ad Hermens en Tom Aarts.

Foto's zijn beschikbaar gesteld door de geïnterviewden en door Ad Hermens en het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.

Dit is een uitgave van het Eindhovens Dagblad
© Eindhovens Dagblad 2011

regionaal historisch centrum eindhoven

Op 6 december 1942, tegen half één, werd Eindhoven opgeschrikt door het laag-brommende, aanzwellende en dreigende geluid van vliegtuigmotoren.

De geallieerde operatie Oyster was begonnen. Drie keer enkele minuten, toen was het voorbij. De bomladingen van een kleine honderd bommenwerpers hadden de Eindhovense binnenstad en een deel van Woensel veranderd in een hel. De Philipsfabrieken op Strijp S en in de binnenstad waren het doelwit. Maar meer dan 130 burgers, 7 Duitse en 16 Engelse militairen lieten het leven.

Vanwege de plaatsing van een monument ter herinnering aan deze slachtoffers op 6 december 2011 is het ED op zoek gegaan naar Eindhovenaren die uit eigen ervaring nog kunnen vertellen over de dag dat de stad zijn hart verloor. Dit boekje is een bundeling van die verhalen. Ze geven een inkijkje in het leven op en na die zwarte sinterklaasdag in 1942.